

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет мистецтв

Кафедра образотворчого мистецтва

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Руслан Пильнік

« ____ » _____ 2023 р.

Реєстраційний №

« ____ » _____ 2023 р.

ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ АКВАРЕЛЬНОГО ЖИВОПИСУ ТА
МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ НАТЮРМОРТУ НА УРОКАХ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Кваліфікаційна робота
студентки групи ОМм-22
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 014.12 Середня освіта
(Образотворче мистецтво)

Третьякової Катерини Геннадіївни

Керівник:

доктор філософії (PhD) з освітніх, пед.
наук, старший викладач

Карпова В. К.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів ____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Третьякова Катерина, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1. Історіографія дослідження: аналіз джерел та термінів з теми кваліфікаційної роботи.....	7
1.2. Особливості жанру натюрморт в образотворчому мистецтві.....	16
1.3. Акварель як один із засобів живописності.....	27
1.4. Творчість українських майстрів акварелістів	36
Висновки до розділу 1.....	41
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ ТВОРЧОЇ РОБОТИ В МАТЕРІАЛІ	42
2.1. Виникнення ідеї та задуму твору: начерки, замальовки, етюди.....	42
2.2. Пошук композиції твору, тонове та колористичне вирішення.....	45
2.3. Поетапне виконання оригіналу кваліфікаційної роботи.....	48
Висновки до розділу 2.....	52
РОЗДІЛ 3. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ НАТЮРМОРТУ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	54
3.1. Виховання всебічно розвиненої особистості в новій українській школі.....	54
3.2. Роль натюрмрту в освітньому процесі.....	58
3.3. Розробка вибіркової навчальної дисципліни «Акварельний живопис з допоміжними/ додатковими матеріалами» для учнів профільної школи...	62
Висновки до розділу 3.....	66
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	70
ДОДАТКИ	78
Додатки А.....	78
Додатки Б.....	88
Додатки В.....	103

ВСТУП

Всю історію людства на цьому шляху супроводжує мистецтво, від наскальних малюнків у епоху палеоліту до digital робіт сучасності. Відтворюючи історію, дух епохи чи віддзеркалюючи почуття та емоції, як тоді, так і зараз, воно являє собою невід'ємну частину нашого життя.

У наш час, мистецтво стає все більш доступним та різноманітним. Завдяки широкому вибору матеріалів для творчості, а також новим технологіям, художники можуть виражати свої ідеї, думки та емоції шляхом створення різноманітних мистецьких робіт. Серед найдавніших та відоміших матеріалів для рисунку та живопису вирізняється акварель, яка може стати відмінним засобом для творчого самовираження.

Акварель відома ще з часів стародавнього світу, але й нині є особливо популярним матеріалом. Багато митців, істориків мистецтва та критиків вивчали акварель, досліджували її історію та особливості. Деякі з них внесли значний внесок у розвиток цих мистецьких напрямів, а саме: Берлач О. П., Вусик Н. В., Жижко Н. О., Павлов В.П., Чихурський А.С., Шинін О. С. та багато інших є дослідниками акварелі.

Через особливості акварелі, такі як прозорість та легкість фарб, можливість створення різних ефектів і настроїв, особливо в поєднанні з різними засобами виразності, вона підкорює багатьох митців зокрема Вікторію Григор'єву, Венету Дочеву, Андрія Ковалика, Ігоря Мосійчука, Юко Нагаяма, Галину Отчич, Марка Фоллі, Ігоря Юрченко, Саміру Янушкову та багатьох інших. Звісно, як і весь світ, акварель теж не стоїть на місці, і до класичних, традиційних підходів роботи з нею та її виготовлення додаються нові методи. Але важливо знати ці традиційні основи та вміти їх використовувати на практиці задля кращого розуміння матеріалу, його особливостей та якіснішого результату, адже акварель вважається одним із складніших матеріалів через свою непередбачуваність.

Одним із напрямів акварельного живопису є натюрморт, який вивчається в шкільній програмі. Викладання натюрморту на уроках образотворчого мистецтва має велике значення для розвитку художнього смаку, виховання мистецької культури та є важливим компонентом формування творчих навичок учнів, також може сприяти розвитку креативності, сприйняття кольору, композиційних та естетичних навичок, розвитку власного стилю. Для ефективного викладання натюрморту на уроках образотворчого мистецтва важливо враховувати методику викладання у школі взагалі та особливості предмету саме творчого спрямування.

Однак, для володіння аквареллю та досягнення успіху в цій сфері, важливо розуміти особливості цього матеріалу, його техніки та прийоми. Отже, **актуальність дослідження** полягає у більш глибокому та систематичному вивченні засобів виразності акварельного живопису, їх застосуванні на практиці у власному художньому творі та у розробці методики викладання натюрморту на уроках образотворчого мистецтва.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні засобів виразності акварельного живопису та розробці методики викладання натюрморту з використанням цих засобів на уроках образотворчого мистецтва у профільній школі та практичному втіленню художнього задуму в матеріалі.

Для досягнення поставленої мети були окреслені наступні **завдання дослідження**:

1. Визначити термінологічний апарат проблеми дослідження, проаналізувати теоретичну основу теорії образотворчої грамоти.
2. Дослідити та проаналізувати наукову та мистецтвознавчу літературу згідно теми дослідження.
3. Дослідити засоби виразності акварельного живопису, технічні особливості акварелі, її техніки та матеріали, за допомогою яких можна отримати різні ефекти.
4. Розглянути творчість українських майстрів акварелістів.

5. Створити натюрморт в акварельному живописі; описати його поетапне виконання.

6. Розробити методику викладання натюрморту з використанням акварелі у контексті вибіркової навчальної дисципліни для учнів профільної школи.

Об'єкт дослідження – методологічний аспект засобів виразності акварельного живопису.

Предмет дослідження – засоби та методи створення акварельного натюрморту на уроках образотворчого мистецтва.

Методи дослідження. В ході роботи над дослідженням було використано комплекс методів: бібліографічний (робота з літературними джерелами), теоретичний (аналіз, синтез, порівняння, систематизація літератури, що досліджувалася), художньо-мистецтвознавчий аналіз робіт провідних митців, емпіричний, дедуктивний.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріал кваліфікаційної роботи може бути розглянутий та використаний для розробки методики викладання акварельного живопису та натюрморту на уроках образотворчого мистецтва, вибіркової навчальної дисципліни у профільних школах, у курсі гурткової програми з акварелі, художніх школах та університетах, а також для проведення майстер класів для збагачення, розкриття творчого потенціалу, виховання мистецької культури та підвищення рівня мистецької майстерності учнів. Може слугувати основою для підготовки спеціалізованих педагогічних посібників, методичних матеріалів та навчальних курсів для вчителів мистецтва, а також подальших наукових досліджень.

Структура кваліфікаційної роботи: складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, який налічує 70 позицій та додатків. Основний зміст викладено на 66 сторінках, загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 112 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія дослідження: аналіз джерел та термінів з теми кваліфікаційної роботи

Наш світ складається з багатьох різних важливих елементів, які доповнюють та урівноважують одне одного. І одним з цих компонентів є саме мистецтво. Його велике значення та роль у всій історії людства неможливо переоцінити, адже важко уявити щось, що більше б відображало культурні, історичні, соціальні та естетичні аспекти життя суспільства, ніж мистецтво. Воно може надихати, збуджувати емоції, урівноважувати та полегшувати емоційний стан, підвищувати психологічне благополуччя, стимулювати думки та провокувати дискусії, також не слід забувати про його важливу роль у збереженні культурної спадщини, передачі знань і пізнанні світу навколо нас. У своїх різноманітних формах, мистецтво глибоко впливає на соціум, формує цінності, допомагає зрозуміти себе та інших, а також створює можливість побачити світ з іншого ракурсу, і згідно з цим має велике значення як для особистого розвитку, так і для формування культурного, соціального та інтелектуального потенціалу суспільства. Воно не залишило байдужими навіть відомих філософів таких як Теодор Адорно, Аристотель, Фрідріх Гегель, Іммануїл Кант, Хосе Ортега-і-Гассет, Платон та багатьох інших.

Вивчення та аналіз його форм, жанрів, особливостей та впливу на індивідуальний стан людей, розвиток знань, навичок, вмінь, емоційного інтелекту дає можливість охопити усю суть мистецтва та використовувати на практиці, у творчій, викладацькій чи у науковій діяльності.

Тож переходячи до теми нашого дослідження, яка безпосередньо пов'язана саме з мистецтвом, і має назву «Засоби виразності акварельного живопису та методика викладання натюрморту на уроках образотворчого мистецтва» варто зазначити, що для широкого її вивчення були

проаналізовані монографії, наукові статті, енциклопедії, словники, журнали, каталоги з виставок, альбоми та інші друковані та он-лайн видання. У зв'язку з цим, вважаємо почати з визначення головних термінів та їхнього змісту.

Дослідниці Сотська Г. та Шмельова Т. визначають, що мистецтво - одна із форм суспільної свідомості, що відображає в образах реальну дійсність і бере участь у її історичному розвитку; форма суспільної свідомості, особливий вид людської діяльності, що відбиває дійсність у конкретно-чуттєвих образах відповідно до певних естетичних ідеалів. У широкому сенсі мистецтвом називають досконале вміння в якійсь справі, галузі; майстерність [56, с. 11].

Тобто мистецтво є широким та різноманітним поняттям, яке включає в себе творчу діяльність людини, спрямовану на створення художніх творів в різних формах та кінцевий продукт цієї діяльності, які передбачають креативність, творчий таланти, технічну майстерність, красу, емоційну силу чи концептуальні ідеї. Це виразна мова, яка дозволяє митцям передавати свої враження, почуття, думки та сприйняття світу через різноманітні засоби, такі як малюнок, живопис, скульптура, література, фотографія, театр, музика, танець, кіно та інші [46, с. 982].

І як зазначалося раніше мистецтво має вплив на усі сфери життя людей, адже через художню творчість та спілкування з мистецтвом кожний індивід має можливість розширити свій емоціональний досвід, критичне та аналітичне мислення, освоїти та пізнати світ, краще соціалізуватися, виховати гарні риси характеру та посилити індивідуальність. Також слугуючи сховищем колективної пам'яті, мистецтво може розповісти багато цікавого про минуле, його особливості та звичаї, що допоможе краще розуміти історію й традиції своєї країни та світу в цілому, підґрунтя та витоки різних явищ, і таким чином можливо передбачати події сьогодення або навіть майбутнього. Не слід забувати й про терапевтичну функцію мистецтва, яка полягає в тому, що воно може бути використане як засіб для лікування фізичних та психічних захворювань, духовної реабілітації,

емоційного звільнення від переживання трагічних або складних ситуацій, покращення самопочуття та підняття настрою через твори мистецтва [32, с. 380].

Слід зауважити, що мистецтво бере свій початок у добу пізнього палеоліту, проявляючись у паличках, покритих лініями та забарвлених вохрою, наскальних малюнках, різьблених кістках та каменях, геогліфах, та проходить свій шлях до сьогодення у добу розвитку комп'ютерних технологій з digital мистецтвом та великим різнобарв'ям матеріалів для творчості. При цьому подолавши залежність, нероздільність з середовищем та культурою, яка панувала від архаїки до Нового часу, та досягнув можливості до більш індивідуального розкриття автором його ідей, думок та почуттів починаючи з епохи ренесансу. Розвиток мистецтва протягом усього часу його існування обґрунтовується впливом фундаментальних чинників, як зміни соціо-культурних умов творчості, еволюція художніх засобів і прогрес технічних можливостей мистецької репрезентації та взаємодії з аудиторією [54].

За увесь цей час змін та прогресу мистецтва виникли такі його категорії як:

Засоби - ця категорія визначає, які інструменти та матеріали митці використовують для вираження свого задуму при створенні творів. Їх вибір має великий вплив на характер та виразність твору.

Жанр - це визначення типу або форми твору мистецтва, яке характеризує його тематику та основну ідею з певними закріпившимися, стандартними повторюваними формальними та змістовими рисами. Жанр можуть встановлювати, виходячи із стилістичних, естетичних, риторичних, комунікативних або функціональних особливостей. Розглядаючи це, одна й та ж творча робота може одночасно відноситися до декількох жанрів і містити піджанри, які визначаються додатковими характеристиками [36].

Стиль - це сукупність характерних рис, що визначають мистецтво певної епохи або напряму, а також індивідуальний почерк художника і його

підхід до ідейного змісту, естетики та художнього виразу твору, який відображає його особистість та унікальність.

Форма - це складові елементи зовнішньої організації та структури твору мистецтва, що охоплюють методи виконання твору і визначають його фізичний склад. Вони можуть включати у себе композицію, розмір, пропорції, колір, контур, носій, мелодію, простір, фактуру, баланс, контраст, акцент, гармонію, групування, ритм та інші аспекти.

Зміст - це відображення у творі глибинного сенсу, ідеї, філософії або почуттів, які художник хоче передати через своє мистецтво. Він включає тему, повідомлення, емоційні відчуття, знаки, алегорії, атрибути, персоніфікації, символи, іронію, пародію та контекст, які сприймаються глядачем.

Ці категорії допомагають аналізувати, порівнювати та усвідомлювати різноманітність мистецтва, а також вивчати його розвиток та зміну протягом історії. Кожна категорія вносить важливий вклад у сприйняття та оцінку художніх творів [36].

Також, не менш значущим є види мистецтва, які сформувалися та еволюціонували за усю довгу історію людства. Залежно від їх форми, вираження, техніки та інших характеристик, вони традиційно поділяються на літературу, образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво, архітектуру, скульптуру, музику, хореографію, сценічне мистецтво/театр та кіно, але багатогранність мистецтва дозволяє створювати нові форми та поєднання між різними видами, розширюючи межі творчості та самовираження [27, с. 13-14].

У контексті нашого дослідження серед видів мистецтва нас більше за все цікавить саме образотворче мистецтво.

В глосарію зазначено, що образотворче мистецтво - це вид мистецтва, який ґрунтується на відображенні дійсності в художніх образах на площині (живопис, графіка) або у просторі (скульптура), які наочно створюють

реальну картину природи, життя людини, або є наслідком людської фантазії [30].

Тобто, образотворче мистецтво є однією з основних категорій мистецтва, яка використовує візуальні засоби, такі як форма предметів, їх об'єм, колір, просторовість, світлотіньові відношення та інші, задля створення художніх образів, відображення реальної дійсності через них та реалізації художнього задуму. Проте воно йде далі за межі простого зображення того, що може сприйняти око. Образотворче мистецтво передає ідеї, емоції, почуття, динаміку подій у часі, а також створює послідовні сюжети, що розкриваються через оповідь. Крім того, проникає в духовний світ людини та виражає її психологію. В сукупності своїх різновидів образотворче мистецтво формує реалістичне відображення життя людини та природи, а також відтворює навіть ті образи, які існують лише у людській уяві і є продуктом фантазії. Через це воно грає важливу роль у візуальній культурі суспільства, адже дозволяє художникам виражати свої думки, почуття та погляди, водночас сприяє розвитку естетичного смаку та візуального сприйняття, на додаток до цього ще збагачує культурний досвід і передає історичну, соціокультурну та індивідуальну спадщину.

Слід зазначити, що до видів образотворчого мистецтва належать графіка, живопис, скульптура та дизайн, які мають свої характерні властивості та особливості.

Загальновідомо, що образотворче мистецтво може включати такі жанри як портрет, натюрморт, пейзаж, побутовий, анімалістичний, батальний, історичний, міфологічний, мариністика, релігійний та інші, які поділяються відповідно до тематики та об'єктів відображення.

До речі у сфері образотворчого мистецтва існує величезна різноманітність напрямів і стилів, які часто не мають визначених меж і можуть плавно переходити один в інший, що спричиняє безперервний процес їхнього розвитку, взаємодії, протидії та взаємоперетворення. Більшість

напрямків у живопису співіснують одночасно, завдяки чому поняття «чистого стилю» є практично неіснуючим.

Цікаво, що творців, які діють у сфері образотворчого мистецтва, загалом називають художниками (не зважаючи на те, що багато з них спеціалізуються у конкретних окремих галузях образотворчого мистецтва, таких як скульптура, живопис, графіка та інше) [45].

Далі перейдемо до розгляду виду образотворчого мистецтва, а саме живопису, який прямо корелює з контекстом даного дослідження. Для більш точного визначення можемо скористатися офіційним, де проголошується наступним чином: «Живопис – вид образотворчого мистецтва, що зображує фарбами предмети і явища реальної дійсності, а також твори цього виду мистецтва.» [55, с. 526].

Живопис, який також називають малярством, один із найстаріших мистецьких жанрів, який сягає своїх корінь в давні часи, коли люди перші рази почали зафіксувати свої спостереження і враження через малюнки на стінах печер. Та еволюціонує протягом усього свого існування, зазнаючи змін, що впливали на його сутнісно-естетичні аспекти, з появою нових ідей, концепцій та підходів до зображення.

Його характерними рисами вважається акцент на кольорових співвідношеннях, що передбачає використання фарб, барвників та пігментів на площині твердій, гнучкій або тканевій.

Зазвичай виділяють п'ять видів живопису: монументальний, станковий, декоративний, театральньо-декоративний та мініатюрний, які визначаються згідно з їх призначенням чи місцем розташування. Розглянемо детальніше:

Монументальний живопис - вид живопису, який пов'язаний з виконанням робіт, прикрашанням та декоруванням саме елементів архітектурних споруд, тобто таких як стіни, стелі та підлоги, що включає як інтер'єр так і екстер'єр [44].

Станковий живопис - рід живопису, що характеризується створенням незалежних, самостійних творів мистецтва, здебільшого на мольберті, як

його ще називають верстат чи станок, та сприймається відокремлено від середовища, що їх оточує.

Декоративний живопис - напрямок, що характеризується створенням мистецьких робіт, які служать для прикрашання інтер'єрів, предметів побуту або одягу. З використанням різноманітних технік та матеріалів для створення естетично привабливих декоративних елементів.

Театрально-декоративний живопис - вид малярства пов'язаний з створенням декорацій та костюмів для театральних вистав. Художники працюють над втіленням візуального середовища, яке допомагає передати настроїв та атмосферу вистави.

Мініатюрний живопис - мініатюрні малюнки та картини, що виконуються в дуже маленькому форматі і можуть бути використані як самостійна форма мистецтва або як частина ілюстрацій до рукописів, книг чи інших документів [44].

Ці різні види малярства відображають багатоманітні аспекти мистецтва та дозволяють художникам виражати свою творчість через різноманітні техніки та підходи, а також наповнювати їм розмаїті грані життя. Варто зауважити, що живопис має свої основні жанри, які відповідають загальним жанрам образотворчого мистецтва. Проте з зародженням та розповсюдженням абстрактного мистецтва, жанровий розподіл у живописі епохи модернізму зазнав переосмислення. Тож тепер виокремлюють фігуративний (предметний) та нефігуративний (абстрактний) живопис [10, с. 22].

Також крім вищезазначених видів та жанрів у живописі також присутні різні стилі та техніки у широкому діапазоні, які поділяються згідно з різноманітними видами барвників (пігментів) та методами їх закріплення, та використання яких дає художнику величезний простір для творчості та самовираження. Цей мистецький жанр є одним з найбільш універсальних і поширених, який відображає багато різних аспектів світу, краси, інтересів та переживань художника за допомогою темпері, гуаші, пастелі, туші, акварелі,

акрилу, олії, клеєвих фарб, воску та емалі, які є основними матеріалами і відповідають головним живописним технікам. Зазвичай ці фарби застосовують на різноманітних поверхнях, а саме на папері, полотні натягнутому на підрамник чи ДВП, картоні, дерев'яних дошках, оргаліті, шовку, металі, підготовлених поверхнях архітектури, посуді, а також на камені, склі, асфальті, шкірі та інших, які відповідають реалізації задуму. Для нанесення фарб традиційно використовували пензлі, але з прогресом почали з'являтися ще й мастихіни, фарборозпилювачі, аерографи, трафарети та інші девайси.

Для живопису як і для будь-якого виду мистецтва є характерним широкий діапазон виражальних засобів.

Засоби виразності - це різноманітні техніки, елементи та прийоми, які митці використовують для передачі та яскравого втілення своїх ідей, емоцій, настрою та сприйняття світу через художні твори. Ці засоби допомагають художнику створити глибоку і виразну композицію з багатогранною емоційною та естетичною сферою, передати свій світогляд, а також привернути увагу глядача та викликати у нього різні почуття і реакції. Вони можуть використовуватися окремо або комбінуватися. До основних засобів виразності в образотворчому мистецтві можна віднести: колір та кольорову гаму, світлотінь, лінійну та повітряну перспективу, композицію, малюнок, ритм, динаміку, тон, контраст, форму, об'єм, фактуру, виразність мазків та інші [14, с. 55].

Що стосується України в плані живопису, то найдавнішими його пам'ятками вважаються розташовані у печерах Криму розписи, що відносять до ранньохристиянської доби. Середньовічні часи та бароко характеризуються появою фресок та мозаїки у київських соборах, що репрезентують монументальний живопис, а також книжкової мініатюри та іконопису. Визначним явищем кінця 16–18 ст. є портрет, який ще називали парусною. Найяскравішою подією доби модернізму стала школа Бойчука, яка в створенні творчих робіт спиралася на основи іконопису, народного

мистецтва та національні ідеї. Видатні живописці 20 ст. продовжували цю традицію, додаючи виразний український національний характер у свої твори, поєднуючи з новою на той час художньою мовою, розвивали та урізноманітнювали її, розширюючи коло традиційних матеріалів та увівши нові образні рішення й форми картин, цим самим створивши своєрідні вітчизняні версії модерністського, нефігуративного та постмодерного живопису. Варто зауважити, що це відбувалося незважаючи ні на що, навіть усупереч пануванню соцреалізму, нівелювавшему авторську індивідуальність та заперечувавши національну своєрідність з художніми традиціями. Яскравими представниками тієї доби вважаються О. Богомазов, А. Горська, О. Дубовик, О. Екстер, Ю. Єгоров, В. Задорожній, В. Зарецький, Д. Кавсан, П. Керестей, В. Ламах, А. Лимарев, К. Малевич, С. Панич, Р. Сельський, Т. Сільваші, М. Стороженко, В. Цюпко, М. Шкарапута, Т. Яблонська та багато інших. На сьогоднішній день у різних проявах живопису працюють багато талановитих митців таких як: Андрій Ковалик, Анатолій Криволап, Іван Марчук, Віктор Мішуровський, Ярослав Присяжнюк, Ігор Юрченко, Олександр Юрченко, Саміра Янушкова та ще безліч інших [53].

Отже, можна назвати живопис магією творчості, божественним мистецтвом за словами Леонардо да Вінчі, яке дарує нам можливість побачити світ крізь очі художника та зануритися у його внутрішню духовну сферу. Адже крім відтворення видимої реальності з фактичним її зображенням, передачі зорових образів, різнобарвного багатства світу, об'ємності предметів, їх якісної, матеріальної своєрідності, самодостатньої ілюзорної просторової глибини й світлоповітряного середовища на площині за допомогою фарб, присутня ще й спрямована реалізація вражень художника від дійсності, яка пройшла через його думки та почуття, через соціальні, економічні, культурні, екологічні, фізичні, емоційні, психологічні, творчі, міжособистісні, релігійні, фантастичні та багато інших різноманітних аспектів його життя. А також перетворення реальності у щось більше та

значуще саме завдяки внутрішньому світу митця і розкриття глибини його особистості.

Це пояснюється тим, що митці особливо вдало використовують увесь наявний діапазон живописної образотворчої мови, різноманітні виражальні засоби та широкі образні можливості, закони перспективи, лінії, кольору, світлотіні для створення цілісного завершеного художнього твору. Вони роблять мистецтво динамічним, створюють ілюзію простору, емоційне напруження, додають символічне значення та використовують психологічний вплив у картинах, що цілеспрямовано розраховано на те, щоб привернути та втримати увагу глядача, та відтворити в одній миттєвості усе людське життя в усьому блиску кольору. І це підкреслює специфіку живопису та забезпечує провідне місце в історії художньої культури [22].

Розібравшись з тим, чим є живопис, його видами, жанрами та властивостями, перейдемо до визначення інших важливих для нашого дослідження термінів, а саме акварелі та натюрморту.

Афанасьєв В. у своїй роботі тлумачить поняття «акварель» - «водняні фарби», барвники, що розчиняються водою і призначені для акварельного живопису. Аквареллю називають також живопис акварельними фарбами, переважно на папері, іноді на шовкові, слоновій кістці тощо» [4].

У своїй праці Ковалів Ю. пропонує таку дефініцію: «Натюрморт — жанр малярства, зображення предметів побуту, квітів, рослин, фруктів, страв, риби, дичини» [26, с. 104].

У зв'язку з викладеним вище, ми розглянули дані поняття, які складають основу нашої наукової роботи. Таке комплексне розглядання термінологічної бази акварельного живопису допоможе уникнути спотворень та перекручень в розумінні понять та забезпечить більш об'єктивне оцінювання їх значення та впливу.

1.2. Особливості жанру натюрморт в образотворчому мистецтві

Натюрморт як жанр живопису характеризується створенням композицій з неживих об'єктів та одухотворених, але ізольованих від свого звичайного, природного середовища, через що вони перетворюються у річ. Зазвичай зображують різний посуд та оточуючі нас в побуті речі: глечики, столові прилади, чашки, кухлі, статуетки, книги, а також овочі, фрукти, їжу, рибу, дичину, птахів, рослини та квіти, які розташовують у дійсно існуючому оточенні побутового середовища й організують в єдину композиційну групу. Композиція натюрморту може бути як натуральною, так і створеною спеціально для її зображення, а також цілісною або ж включеною як елемент у композицію іншого жанру. Іноді в окремих випадках у картини додають живих рухомих істот, таких як птахи та звірі, але використовується лише як додатковий елемент [24, с. 12-13].

Звичайно, що велика увага у натюрморті спрямована на опрацювання деталей, фактур та текстур, передачу форми, кольору, світлотіні та взаємозв'язків між об'єктами, розташованими на певному місці та у певному освітленні, та їх середовищем. Але цей жанр мистецтва як і будь-який інший крім відображення дійсності, репрезентує самого творця, його внутрішній світ, адже саме з його допомогою, через його особисте бачення ми можемо переглянути та знайти щось нове у здавалось би звичайних предметах, це саме він вдихає у них життя, якийсь певний сенс та задум, наповнює змістом, іноді неоднозначною, складною асоціативною інформацією, символами, а також висловлює свої емоції та настрої.

До того ж варто зазначити, що французькою термін звучить як «nature morte», дуже схоже й італійською «natura morta», звідки бере коріння й українська назва. Але буквальный переклад «мертва природа» є не досить вірним, або ж навіть помилковим, адже зазвичай зображують нерухомі речі. Тобто англійська назва «still life», яка перекладається саме як: застигла природа, чи застигле, нерухливе, тихе або нерухоме життя, на нашу думку, більш точно описує даний жанр [16].

Перейдемо до історії, цей жанр бере своє коріння ще за часів античності, де відтворювали на площині дари землі та моря, посуд з їжею та питтям, й різноманітні оточуючі в повсякденному житті речі. Зображення натюрмортів в мозаїках, на фресках, різному посуді, пергаменті, на дерев'яній основі відомі ще зі Стародавнього Риму, Стародавньої Греції та Стародавнього Єгипту, як наприклад, велика кількість фресок знайдених у Помпеях та Геркуланумі (Рис. А.1.1, Рис. А.1.2), кераміка стародавньої Греції, так звані рибні тарілі, що втілювали на собі образи морських істот, таких як риби різних порід, кальмари, каракатиці, восьминоги, молюски, креветки, скати, краби, дельфіни, раковини та інші (Рис. А.1.3, Рис. А.1.4). А також фрески, що оздоблювали гробниці єгипетських фараонів, їх покійних дружин та дітей, придворних та знатних вельмож, із багатим, барвистим та рясним вибором їжі, детальним та ретельним промальовуванням різних страв та посуду. У цих композиціях натюрморт посідав важливу, а іноді навіть центральну роль, адже вважали, що усі ці предмети у потойбічному житті стануть реальними, і померлі матимуть змогу ними користуватися (Рис. А.1.5, Рис. А.1.6).

Проте не зважаючи на все це натюрморт не був виокремлений як жанр і не мав спеціального позначення. Протягом наступних століть елементи натюрморту існували в межах композиції інших жанрів картин, включаючи міфологічні, релігійні, історичні, побутові сюжети, портрети в інтер'єрі та інші, іноді задля привнесення в них відчуття достовірності та реальності подій, які відбуваються. Крім того натюрморт сприймався як «нижчий» жанр аж до кінця ХІХ століття, на відміну від портрета, історичної, батальної картини та інших жанрів з так би мовити живою натурою. Й переважно існував як навчальна постановка, що допускало обмежене його розуміння як малювання квітів і фруктів [50, с. 122-124].

Тільки в епоху Постренесансу натюрморт почав виокремлюватися як окремий самостійний жанр образотворчого мистецтва, цьому посприяла творчість голландських і фламандських художників ХVІІ століття.

Голландська школа живопису XVII століття внесла великий вклад у розвиток натюрморту, насамперед заклала основи цього жанру, що вплинуло на удосконалення живопису в інших країнах Європи. Саме у Нідерландах у середині сторіччя для позначення жанру стали використовувати термін «*stilleven*», що в перекладі означає «застигле життя», замість того, щоб продовжувати називати такого роду картини, описуючи їх сюжет.

«Малі голландці», як умовно називали голландських художників XVII століття, писавших невеликі, детально пропрацьовано картини, репрезентували у своїх полотнах світ предметів, у його застиглому, тихому існуванні. Натюрморт став формою втілення сприйняття людиною навколишнього світу і природи через образне вираження. Голландські майстри зосередилися на деталях, технічній вправності та відтворенні повсякденного життя, а також значно розширили палітру тем, які мистецтво зачіпає. Саме через звернення до докільця художники цього періоду впливають на глядача, тонко й вміло передаючи взаємозв'язок речей та явищ духовного життя людини, вступаючи в діалог із сучасниками, повідомляючи їм важливі моральні істини, нагадуючи про тлінність всього сущого і спонукаючи задуматися над сенсом людського життя [69].

Появу та розвиток натюрморту обумовлюють особливостями голландської школи живопису та історичними факторами того часу, як великий рівень досягнень у науковій діяльності, популярність та слава нідерландських географічних карт та атласів, що допомагали мореплавцям у їх подорожах до нових, незвіданих та екзотичних країв, з яких вони привозили різноманітні рідкості, рослини, посуд, цікаві технології виготовлення речей, економічний розквіт країни, який сприяв формуванню прагнення більшості населення до доступної розкоші, якою виступили картини й саме цим залучили багато художників, серед яких виникла гостра конкуренція. До речі, зображення добробуту батьківщини у деяких натюрмортах через квіти, фрукти, кухонні приналежності, предмети побуту та естетика, що їх супроводжувала, зіграли не останню роль не тільки для

самих громадян, але й для іноземців, що купували картини аби прикрасити свою домівку [69].

Через високий рівень конкуренції серед живописців, було поширено обирати вужчу область спеціалізації для набуття у ній найбільшої майстерності. Це призвело до появи численних піджанрів усередині основних жанрів. Встановлення чіткого розділу між різновидами натюрморту виявляється складним завданням, через те що в більшості випадків на одній картині поєднуються кілька різних мотивів. Однак існують певні загальноприйняті різновиди цього жанру, серед яких виділяють: квітковий, «Накриті столи» («Банкети» та «Сніданки»), тональний, «Кухонний», «Рибний», «Суєта суєт» (*vanitas*, «вчений», або «філософський» натюрморт), «Обманка» («*trompe l'œil*», «ілюзійний» натюрморт), «Розкішний», «Мисливський», натюрморт з тваринами, пізній квітково-фруктовий натюрморт. Кожен з цих піджанрів натюрморту має свої особливості та вказує на певний мотив або тему, яка доповнює загальний характер цього жанру.

У квітковому натюрморті (Рис. А.1.7), як в інших жанрах тієї епохи відображалися реальні аспекти життя голландців, тому він і став нібито репрезентацією традицій мати сади, заміські вілли, кімнатні рослини й захоплення квітництвом та садівництвом. Це все вплинуло на його популярність й навіть на високу цінність, адже інколи їх використовували як дорогий подарунок на державному рівні. У квіткових натюрмортах художники зображали різні квіти, а згодом додаткові елементи у вигляді раковин, тварин, птахів та комах, які мали свої приховані символічні значення, що притаманно натюрмортам всіх жанрів. Серед найвідоміших представників можна виділити Бальтасара ван дер Аста, Амбросіуса Босхарта Молодшого, Амбросіуса Босхарта Старшого, Якоба де Гейна Молодшого, Яна Давідса де Хема та багатьох інших [58].

«Накриті столи», які ще називали «Банкети», «Сніданки» та «Сервіровані столи» (Рис. А.1.8), зображували традиційні для голландців

продукти, але з часом стали з'являтися все більше страв та делікатесів, що притаманні урочистим подіям та заможним громадянам, й до того ж дорогий посуд срібний чи з китайської порцеляни: різні глечики, таці, ножі, келихи та кубки. Представниками цього піджанру є Ніколас Гілліс, Флоріс ван Дейк, Ганс ван Ессен, Адріан Корте, Клара Петерс [58].

Особливим піджанром натюрморту став тональний (Рис. А.1.9), монохромний чи «Сніданки» з Пітером Класом та Віллемом Класом Хеда у його витоках. Характеризувався лаконізмом, скромністю та простотою, використанням приглушених тонів, здебільшого відтінків сірого та коричневого, та грою світла на металевих і скляних предметах, які групувалися на білих скатертinah. Цей різновид вважають першим дійсно самобутнім голландським натюрмортом. До майстрів «сніданків» відносяться також Паулус ван ден Бос, Ян Янс ван де Велде, Ян Янс ден Ейл, Ян Янс Трек.

«Кухонний» (Рис. А.1.10) представляє собою картини із зображенням різноманітного кухонного посуду та продуктів, призначених для приготування. Іноді на другому плані можна було побачити господиню будинку, куховарку чи слугу. Серед художників цього піджанру слід виділити Пітера де Блота, Корнеліса Якобса Делффа, Пітера Корнеліса ван Рейка, Екберта ван дер Пула, Корнеліса і Германа Сафтлевенів, Хендріка Мартенса Сорга та Флоріса Геррітса ван Схотена.

На картинах «Рибного» натюрморту (Рис. А.1.11) зображалися столи, завалені різною рибою та морськими дарами, іноді з морепродуктами підвішеними на гачках або лежачими на березі, крім того у деяких роботах додавали такі елементи як рибальська сітка, кошики, кухонний ніж або сковорода. Основоположники цього піджанру: Пітер ван Норт, Пітер де Пюттер і Пітер ван Схайєнборг, до представників також належать Абрахам ван Бейєрен, Якоб Гілліг, Ісаак ван Дюйнен та Віллем Ормеа.

«Суєта суєт» (Рис. А.1.12) (*vanitas*, «вчений», або «філософський» натюрморт) - натюрморт, що вирізняється алегоричним, філософським

підтекстом, відображаючи марність світських цінностей, швидкоплинність часу, засудження марнославства, нагадування про кару за гріхи, і звісно, вічні теми життя та смерті. Саме для цього використовує такі символи та елементи, як череп, скелет, годинники, свічки, книги, музичні інструменти, гnilі фрукти, зів'ялі квіти, перекинутий або розбитий посуд, гральні карти, курильні трубки тощо. Представники: Давид Байї, Якоб де Гейн Молодший, Марія ван Остервейк, Пітер Сімонс Поттер, Хармен та Пітер Стенвейк,.

«Обманка» (Рис. А.1.13) або «ілюзійний» натюрморт - картини, що створювали ілюзію тривимірності, реальності та достовірності за рахунок великої кількості маленьких та ретельно промальованих елементів, різних фактур. Предметами для зображення часто виступали книжки, письмове приладдя, туалетні приналежності, різноманітні дрібнички, мисливські трофеї, іноді навіть неіснуючі вікна, рами, завіси та дверцята шафок з предметами на них. Корнеліс Брізе, Валлеран Вайан, Герард Доу, Хейман Дюлларт та Самюел ван Хогстратен гідно репрезентують цей піджанр.

«Розкішний» натюрморт (Рис. А.1.14) представляє собою яскраві та барвисті, залиті теплим та м'яким світлом, помпезні, пишно накриті столи з дорогими вишуканими екзотичними стравами, не менш цінним посудом: срібним та позолоченим, китайською порцеляною, делфтським фаянсом, ювелірними виробами та багатьма іншими елементами. Все це «свято достатку» відобразило смаки і прагнення буржуазії до багатства, вишуканості та розкоші, і втілили це у життя такі художники, як: Абрахам ван Бейерен, Еліас ван ден Брук, Якоб ван Валскапелле, Віллем Калф, Абрахам Мінйон, Франс Снейдерс, Адріан ван Утрехт, Ян Давідс де Хем з його учнями та багато інших [15].

«Мисливський» натюрморт (Рис. А.1.15) звертається до мотиву збитою дичиною та різними атрибутами полювання, мисливським спорядженням, а іноді навіть фрагментами пейзажу. Особливо цінувалося натуралістичне зображення текстур з великою увагою до дрібних деталей. Широкого поширення цей піджанр набув через захоплення заможних

бюргерів полюванням. Яскравими представниками вважають Віллема ван Алста, Маттеуса Блума, Яна Баптиста Венікса та його сина Яна Венікса, Еліаса Вонка та його сина Яна Вонка та Мелхіора де Хондекутера.

Натюрморт з тваринами (Рис. А.1.16) - своєрідний піджанр натюрморту, де головними об'єктами зображення є усілякі представники земної фауни як змії, ящірки, гусениці, метелики, комахи та павуки у їх природних умовах існування. Так звані «пташині двори» та «звіринці» також відносять до цього різновиду, хоча їх і складно назвати натюрмортами в строгому значенні слова. В жанрі анімалістичного натюрморту працювали такі художники, як: Маттіас Вітхос, Рахел Рейсх, Віллем Фредерік ван Ройєн, Отто Марсеус ван Скрік, Крістіан Янс Стріп, Абрахам де Хес та Мелхіор де Хондекутер.

Пізній квітково-фруктовий натюрморт (Рис. А.1.17) - піджанр, який знову увійшов до моди, але вже більш пишним, ошатним з виключним багатством палітри, різноманіттям її відтінків, мажорною кольоровою гамою, світлим колоритом та найвищою майстерністю у роботі з деталями. Іноді до композицій додавали котів, птахів, білок, метеликів, мурах і равликів. Майстрами цього піджанру вважаються: Віллем ван Алст, Ян Баптист Венікс, Сімон Петерс Верелст, Абрахам де Луст, Віллем Фредерік ван Ройєн, Хендрік де Фромантью, Юстус ван Хейсум Старший, його син Ян ван Хейсум та інші.

Не дивлячись на це все, у певний момент в голландському живописі настав занепад. Проте цей період відзначився особливим внеском та впливом у розвиток всього європейського живопису. Естетичні та технічні досягнення, характерні для голландського «золотого віку», відіграли важливу роль у формуванні мистецьких тенденцій в інших європейських країнах, зокрема, Німеччини та Франції. Голландські художники стали першопрохідцями в застосуванні реалістичного підходу, майстерно втілюючи деталі різноманітних об'єктів та матеріалів. Їхні твори допомогли сформувати нові стандарти візуального вираження та репрезентації об'єктів,

крім того, стали основою для подальших експериментів та творчих пошуків в інших школах живопису. Таким чином, голландське мистецтво «золотого віку» стало не лише важливою складовою самостійної художньої традиції, але й критичним фактором, який вплинув на подальший розвиток мистецтва в Європі та став взірцем для багатьох поколінь живописців [33, с. 50].

У наступні століття, впродовж барокової та класицистичної епох, інтерес до натюрморту не згасав, але його роль стала менш домінуючою в порівнянні з попереднім періодом. Натюрморти залишалися частиною художніх виставок та колекцій, але не так активно розвивалися. Проте в цей період виникали різні стилі та течії, які вплинули на сприйняття натюрморту, включаючи романтизм та реалізм. До того ж у середині XVIII сторіччя утверджується термін «nature morte».

У XIX столітті існування натюрморту почало змінюватися в контексті нових художніх рухів, які внесли у нього свої особливості. З появою імпресіонізму та постімпресіонізму, фокус змістово-художнього вираження почав зсуватися від деталей предметів до відтворення світла, кольору та настрою. Митці, начебто ганялися за враженнями та втілювали їх у своїх полотнах. Такі художники, як: Вінсент ван Гог, Поль Гоген, Едуард Мане, Клод Моне, П'єр-Огюст Ренуар та Поль Сезанн (Рис. А.1.18-23) використовували натюрморти як засіб дослідження нових виразних можливостей, тож він став частиною їхніх творчих експериментів.

На зламі 19-20 століть, на початку нового періоду розвитку мистецтва, виникла тенденція до пошуку сучасних способів відтворення простору та форм. З розквітом модернізму та сучасного мистецтва, натюрморт продовжив розвиватися в різних напрямках. Від традиційних зображень предметів він відходив до абстрактного, символічного або концептуального виразу. Найбільш радикальний злам естетичної традиції на початку XX століття був початий, одночасно з фовістами та експресіоністами, молодим Пабло Пікассо (Рис. А.1.24) у його сміливих дослідах щодо узагальнення форм у кубістичній «творчій кухні» [41, с. 257].

Багатьох художників авангардистів приваблював жанр натюрморт й українці не стали виключенням, наприклад Олександр Богомазов, Олександра Екстер, Василь Єрмилов, Казимир Малевич та інші. Навіть у період панування соцреалізму з його ідеологічними настановами радянського часу до натюрморту все одно зверталось чимало художників різних течій серед яких: Катерина Білокур, Євген Волобуєв, Карло Звіринський, Лев Крамаренко, Володимир Патик, Роман Сельський, Зеновій Флінта, Олексій Шовкуненко та ін. [23, с. 36-43].

У цю добу, коли розмиваються межі між традиційними і сучасними художніми формами та жанрами, натюрморт все ж таки не втрачає популярності, лишаючись окремим полем для художньої творчості. Набуваючи нових рис та кольорів у кубістів, кубофутуристів, дадаїстів, майстрів баухаусу, неопластицизму, магічного реалізму, сюрреалістів, представників поп-арту, фотореалізму, нео-поп та інших. Як наприклад, роботи найвідоміших художників поп-арту спрямовані на створення витворів мистецтва, що репрезентують культуру споживання, її масовий натиск, аналізують настирливо-патетичну риторіку рекламістів та іноді пародіюють рекламні прийоми. До таких митців належать Енді Воргол, Рой Ліхтенштейн, Клас Олденбург, Джеймс Розенквіст, Мортон Уейн Тібо (Рис. А.1.25-29) та інші. Також, згадаймо фотореалізм з його правдоподібним та скрупульозним промальовуванням найдрібніших деталей, кропіткою працею митців він проголошував цінність кожного зображення та важливість академічних методів. Використовував камеру та фотографію задля збору інформації. З плином часу перетворився на гіперреалізм. Одним з яскравих представників вважається Ральф Гоінгс (Рис. А.1.30).

Сучасний натюрморт продовжує розвиватися відповідно до нинішніх художніх течій та завдяки впливу тих, що були вже згадані вище, водночас митці експериментують з технікою, технологіями та матеріалами, стилем і підходом до зображення предметів. Це все допомагає натюрморту набувати нових інтерпретації та форм, охоплюючи багато аспектів життя, таким чином

розширюючи свою роль в сучасному світі та залишатися важливим жанром у світі образотворчого мистецтва, привертаючи увагу, як художників, так і глядачів. Актуальність жанру підтверджує як мінімум існування проєкту «Український натюрморт», що був організований «Інститутом проблем сучасного мистецтва» та «Карась Галереєю» у 2018 році в Києві [60].

Що стосується особливостей жанру натюрморту, то вони співпадають з особливостями або ж візуальними засобами образотворчого мистецтва в цілому та включають: композицію, світлотіньові відношення, кольорову гаму, просторовість, форму, пропорції та об'єм предметів, ритм, емоційний відтінок, атмосферу та настрій твору, символізм, техніку виконання, індивідуальний стиль художника та інші.

Ці особливості натюрморту роблять цей жанр цікавим та різноманітним, дозволяючи художникам виразити свою творчість, індивідуальність та бачення світу через зображення різноманітних предметів та їх взаємодії на полотні.

Щодо видів натюрморту, то у наш час виділяють сюжетно-тематичний, навчальний, навчально-творчий, творчий. Сюжетно-тематичний натюрморт розміщує об'єкти таким чином, щоб передати певну історію, тему або сюжет. Він може містити різні предмети, що символізують певний зміст чи підтекст, і допомагає передати глибоке повідомлення або ідею. Навчальний натюрморт, який також має назву постановочний або академічний, зазвичай використовується в навчальних цілях, особливо на уроках образотворчого мистецтва. Його мета полягає в тому, щоб допомогти учням розібратися з різними аспектами малювання, освоїти техніки, кольорову гаму, тон, світло та тінь. Навчально-творчий натюрморт об'єднує навчальний аспект з елементами творчого вираження. Він допомагає учням вдосконалити свої навички малювання та одночасно розвивати їх творчу уяву. Творчий натюрморт, для створення якого вільно обираються об'єкти, композиція та стиль. Творчий підхід дозволяє художникам виражати свою особистість, емоції та інтерпретацію предметів.

Кожен з цих видів натюрморту має свої унікальні особливості та застосування. Вони можуть слугувати як засіб навчання, так і засіб виразу художніх ідей та концепцій.

А також, натюрморт поділяють за такими критеріями: колорит (теплий чи холодний), колір (зближені або контрастні), місце розташування (натюрморт в інтер'єрі або в пейзажі), освітлення (пряме, бічне, проти світла), час виконання (короткостроковий - начерк/етюд і довгостроковий - багатогодинні постановки) та постановка навчального завдання (реалістичний, декоративний і т.д.) [40].

Ці класифікації допомагають визначити підходи та характеристики конкретного натюрморту, що залежать від його задач, стилю та цілей художника.

Натюрморт, який існував з давніх-давен і не мав своєї особистої назви та окремого жанру, пройшов довгий шлях, але став особливо популярним у європейському живописі в XVII столітті. З того часу він залишається важливим жанром, і художники різних епох та стилів експериментують з ним, використовуючи різні підходи, додаючи нові відтінки й сенси до зображень. Він зберігається в художній творчості як важлива форма вираження, дозволяючи художникам втілювати свої ідеї та спостереження у мистецтві.

У зв'язку з викладеним вище, детально розглянули поняття «натюрморт», його особливості та історію, щоб мати можливість скласти уявлення та отримати більш повне та глибше розуміння його сутності та характеристик з різних точок зору.

1.3. Акварель як один із засобів живописності

Акварель як матеріал містить у своєму складі тонко розтертий пігмент, рослинний прозорий водорозчинний клей: гуміарабик, листяний, вишневий клей або декстрин, який допомагає фарбам добре приклеїтися до паперу навіть з великою кількістю води, також гліцерин та інвертований цукор, як

пластифікатор, завдяки якому волога залишається у фарбах і вони не пересихають, не стають крихкі, ще й бичачу жовч через її запобігання скочуванню фарб у краплі та можливості більш легкого та рівномірного покриття паперу, та антисептики: фенол та формалін задля захисту від утворення цвілі, що сприяє довговічності фарб. При виготовленні фарби розміщують у плитках, кюветах, тубах та рідкі у невеличких баночках [2].

За структурою пігменту їх поділяють на дрібнозернисті та крупнозернисті. Перші також називають лесируючими, тонкими та прозорими через їх властивість повністю розчинятися у воді та вкривати тонкою плівкою папір, з яким міцно з'єднуються. Зазвичай їх використовують у зображенні глибоких тіней, далеких повітряних планів та гладких полірованих предметів, таких як: метали, скло, шовк, порцеляна та інші. Натомість інші, що зветься малопрозорими, «криючими», «корпусними» отримали ці назви від того, що при в взаємодії з водою розчиняються частково та на папері утворюють шар з дрібних крупинок пігменту й у зволоженому вигляді їх легко змити пензлем. Добре працюють у передачі передніх планів, освітлених місць та грубої, щільної фактури предметів, як каміння, глиняний посуд та оксамит. Також існують фарби, які не мають яскраво виражених лесируючих або корпусних властивостей, і ступінь їх прозорості визначає відповідність до тих чи інших [34, с. 4-6].

Акварель бере свій початок ще з давніх часів, підтвердження про її використання можна віднайти в папірусах Стародавнього Єгипту, давньогрецьких вазописах, рукописних книгах Середньовіччя, мистецтві Китаю та Японії, але здебільшого у поєднанні з гуашшю. У XV столітті починається застосування чистої акварелі, що відрізняється своєю прозорістю та насиченістю кольору. Це стало першим кроком до становлення акварелі як самостійного виду живопису і його розквіту, які відбулися на початку XVII ст. Великий внесок у розвиток акварельного живопису внесли митці епохи Відродження, особливо Альбрехт Дюрер (Рис. А.1.31), який висвітлив технічні можливості акварелі та вперше відкрив широкі горизонти

для її використання. У XVIII - XIX століттях акварель стала популярною у Великобританії, і відіграла значну роль у створенні пейзажного живопису цієї країни. А в XIX столітті завоювала своє місце в українському мистецтві. З початку XX століття акварель розвивалася і вдосконалювалася, завдяки роботам майстрів, які вплинули на її технічні та художні можливості. Відповідним чином на даному етапі ми можемо використовувати накопичені досвід, напрацювання та досягнення усіх майстрів минулого та теперішнього для більш глибокого розуміння особливостей використання акварелі, виявлення її унікальних властивостей, тонких аспектів і досягнення бажаного результату у роботі з нею. Що ми й розглянемо далі, та використаємо у подальшій роботі над творчою частиною нашого кваліфікаційного дослідження [4].

Особливості акварелі як засобу живописності полягають у тому, що ці фарби мають різні властивості, до яких належать прозорість - одна з головних особливостей, завдяки якій художник може додавати різні шари фарб, створюючи глибину та об'ємність в малюнку, гру відтінків і тонів, також насиченість та яскравість кольорів, структура акварелі, яка дає можливість дуже легко розмивати фарбу та утворювати м'які, плавні переходи між кольорами. Це все дозволяє митцю створювати широку гаму ефектів, від м'яких, розмитих тонів до чітких, насичених ліній та контурів, а також експериментувати з ними. Застосування акварелі в живопису може додати різноманітності, свіжості, легкості, повітряності та емоційної виразності твору. Одна з особливостей акварелі полягає в тому, що вона дозволяє митцю відтворювати світлові ефекти, тіні, бліки та рефлекси з особливою елегантністю. Завдяки прозорості фарб та легкості нанесення їх на папір, можна створювати неповторну атмосферу, настрій, де кольори змінюються та зливаються один з одним, досягаючи ефекту сонячного сяйва, туманності, таємничості в малюнку. Також художники мають можливість з її допомогою створювати як реалістичні деталі, так і відтворювати абстрактні

форми та текстури, що дозволяє розкрити їх творче бачення та створити виразні та унікальні твори мистецтва [49, с. 48-50].

Однак акварель також може бути викликом для художників через її властивості розтікатися та стрімко висихати на папері. Адже для деяких технік, що передбачає плавні розмиті переходи, вона вимагає від митця швидкості, знань, вправності та вміння контролювати процес, а через деяку непередбачуваність акварельних фарб у роботі ця техніка потребує зосередженості, вчасного реагування, певного рівня майстерності та вправності художника. Варто додати що й чистота кольору та якість живописного твору залежать від професійності та підготовки художника. Але також це все дозволяє створювати дуже свіжі та живі роботи, інколи навіть нестримні та експресивні.

Згідно з цим, акварель поєднує в собі характерні особливості живопису, такі як багатство тону, побудова форми та простору кольором, але також має елементи, які властиві графіці - активна роль паперу у побудові зображення і відсутність притаманної для живописної поверхні рельєфності мазка [63, с. 95].

І тому треба зазначити, що важливою складовою успішного акварельного живопису є вибір якісного та відповідного паперу, який впливає на результат не менше, ніж самі фарби, а можливо, навіть і більше за них. Зараз багато різних виробників пропонують широкий асортимент паперу для акварелі, який відрізняється за такими характеристиками, як щільність, склад, текстура, тип виробництва та формат, а також вид, у якому можна придбати: окремими аркушами, в цілих блоках, скетчбуки, альбоми, склейки та рулони в залежності від потреб/уподобань. Звісно, що вибір матеріалів дуже індивідуальний та залежить від техніки, завдань, конкретного стилю та рівня майстерності художника, але краще обирати більш цупкий папір, який не піде хвилями під час роботи від кількості води та заливок. Тому що чим щільніший папір, тим стійкіший він до різних механічних впливів: багаторазового нанесення шарів фарби, зволоження та висихання, змивання й

розмивання допущених помилок, особливо при довготривалій роботі. Для початківців і досвідчених художників щільність паперу в районі 200-300 г/м² зазвичай вважається оптимальною. Для складних мокрих технік з багатьма заливками рекомендується ще щільніший папір, але варто зазначити, що він може бути складнішим у роботі та не підходити новачкам.

У тому числі має значення й склад паперу, чи він виготовлений з бавовни, чи целюлози та який відсоток цього матеріалу містить. Найбільш універсальним варіантом, який підходить і новачкам і майстрам вважається бавовна. Через можливість багато змити, змінити, додати кольору, виправити, що є величезним плюсом для великих форматів та довгострокових робіт, саме цей матеріал краще підходить. На відміну від цього, папір з целюлози потребує більшої точності у кількості води та фарби, у визначенні тону та колірної гами з першого разу, оскільки він менше витримує виправлення та багаторазову корекцію, а попередній шар може змитись від заливок. Це треба враховувати, щоб отримати максимально легку, повітряну роботу, що аж дихає. Але до будь-якого паперу потрібно звикнути, зрозуміти як довго він тримає воду, як багато чи мало «з'їдає» колір, які краї дає при сухих мазках, який бажаний результат і т.д. [59, с. 211-213].

Не останнє місце займає фактура паперу, адже від цього залежить і техніка акварельного живопису, яку можна застосувати на ньому. Розрізняють декілька видів фактури акварельного паперу, які мають свої різні характеристики та тип виробництва: дрібнозернистий папір (сатин) з майже гладкою поверхнею, який виробляється методом гарячого пресування і підходить для дрібної деталізації, середньозернистий папір (фін) має напівгладку текстуру і виготовляється методом холодного пресування через це дає змогу практикувати широкі мазки, заливки, а також промальовувати точні деталі, тобто більше експериментувати, і тому вважається найкращим вибором для художників-початківців, та грубозернистий папір, у якого грубий рельєф з більшими горбками та западинами, що виготовляється без

віджимання, шляхом природного висихання, він більше підходить під вільну, експресивну манеру письма з живописними мазками, але не для точних, рівних ліній з реалістичним відтворенням дрібних деталей. При багат шаровому нанесенні фарби, зернистість паперу сприяє однаковому розподілу пігменту, його ефективному вбиранню папером і міцному зчепленню з ним. Важливо, що перші шари фарби залишаються недоторканими, що має велике значення для загальної якості живопису, створеного на цьому папері.

Варто враховувати, що при машинному та ручному виробництві паперу напрямок розташування волокон відрізняється. І папір ручного виготовлення при контакті з вологою збільшується рівномірно по всіх краях, що робить його стійкішим до деформацій та, в цілому, якіснішим [65].

Крім того, є правила та вимоги, що стосуються зберігання акварельного паперу, до яких варто дослухатися. Важливо враховувати цю низку нюансів, адже вони можуть призвести до зміни або пошкодження структури волокна, руйнування клейового шару, зміни кольору та затемнення паперу. До них належать дія ультрафіолету, рівень вологості та забруднення повітря, температурний режим. Слід залишати папір в упаковці, уникати нерівних поверхонь та не ставити на нього важкі предмети. З урахуванням усіх вищезазначених аспектів важливо надавати належну увагу зберіганню не тільки паперу, а також і готових акварельних робіт. Адже акварельні фарби, піддавшись впливу ультрафіолету руйнуються, і з цієї причини картини мають бути захищені рамкою зі склом або пластиком [48].

Між іншим, в акварельному живописі використовують різноманітні за формою, розміром та матеріалом пензлі. І їх вибір залежить від завдання, які потрібно виконати, для досягнення різних ефектів, та водночас від особистих уподобань художника. Важливо також обирати якісні пензлі з м'якими волосками, еластичні й пружні, які забезпечать точність та керованість руху. Зазвичай для них використовують шерсть або хутро колонка, куниці, соболя, вівірки, поні, а ще верблюда. За формою розрізняють круглі, овальні, плоскі,

короткі й довгі, тонкі та широкі, гострі й дрібні. Інколи задля отримання цікавих ефектів, зміни фактури використовують пензлі з жорстким волосом [29, с. 52-54].

У роботі з аквареллю також використовують палітру, яка буває пластмасова, керамічна або зі скла. Але ні в якому разі не слід змішувати фарбу на аркушах паперу, адже з них виділяється клей, який потім забруднює та позбавляє прозорості фарбу, а отже й увесь живопис в цілому.

Ще як допоміжним приладдям можна користуватися стиратором – конструкція, що нагадує п'яльця для рукоділля та складається з двох рам, між якими затискається аркуш паперу, що в процесі роботи не коробиться, а також пластиком, склом, спеціальним килимком, тканиною (фланеллю) для розміщення паперу на них та збереження вологи для деяких технік.

Акварель дозволяє художникам експериментувати з різними іншими матеріалами, з якими вона може бути успішно поєднана. Тобто з гуашшю, художнім вугіллям, графітовими та кольоровими олівцями, тушшю, чорнилами, восковими олівцями, пастеллю, подряпуванням, маскувальною та гранулюючою рідиною, гліцерином, клейстером, кракелюром, жовтком, сіллю, сечовиною, губкою, ганчіркою та багатьма іншими. Це розширює можливості виразності митця, дозволяє створювати багатопланові, захопливі та динамічні роботи з різноманітними цікавими текстурами та ефектами, взаємодією кольорів, може надавати твору багатогранність та оригінальність.

Особливо цікавим є використання солі, яка дає текстурні ефекти та розмаїття кольорів. Мається на увазі реакція дрібної кількості солі на вологому шарі акварелі. Під час якої сіль абсорбує вологу з фарби, утворюючи незвичайні «кристали» із барвника та води, що додає глибини та різноманітності зображенню. Взаємодія солі та акварелі може бути непередбачуваною, тому важливо експериментувати з різними типами солі, її кількістю та місцем нанесення на папір. Цю техніку застосовують майстрині акварелі Юко Нагаяма та Саміра Янушкова, досягаючи неймовірних

результатів, створюючи ефектні текстурні елементи у фонових частинах зображення [62].

Що стосується технік акварелі, то у процесі розвитку виникли дві: «англійська» та «італійська». Перша ще має назву «мокрим-по-мокрому» («вологим-по-вологому») і характеризується тим, що робота ведеться на зволоженому папері та нові шари фарб наносять ще до висихання попередніх. Більше підходить для зображення м'яких, ніжних та плавних переходів, швидких змін стану природи. У той час як друга зветься «мокрим-по-сухому» («вологим-по-сухому») і виконується відповідно на сухому папері, формуючи при висиханні чіткі краї та яскраві кольори. При обох техніках варто враховувати їх нюанси, чітко планувати процес, усі дії, визначити світлотіньові, кольорові, тонові відношення та яким повинен бути кінцевий результат. Задля запобігання помутніння кольору, бруду у роботі слід обмежити кількість заливок і одразу зберегти найсвітліші місця [5, с. 10].

Крім того, існують такі особливі методи, як «лесування» та «а-ля прима» («alla prima»). Лесування – метод, при якому живопис створюється поетапним нанесенням багатьох нових прозорих заливок поверх вже висохших попередніх, і саме цим можна досягнути глибини, інтенсивності колірного тону та його загальної сили. Ця техніка більш підходяща для довготривалих робіт. А-ля прима навпроти є живописом швидким та експресивним, що робиться за один сеанс, тобто усі об'єкти, кольорові, тонові рішення прописуються відразу у повну силу без подальших капітальних виправлень та змін. Цей підхід особливо корисний при виконанні етюдів природи на пленері, коли зміни погодних умов диктують свої правила та вимагають швидкої техніки роботи. Важко визначити, який із методів, чи то а-ля прима, чи лесування, складніший або вимагає більше часу для опанування. В обох випадках від художника вимагається глибоке розуміння кольору та форми, вміння бачити загальне, працюючи над приватним, уявляти задачу та кінцевий результат. Одночасно з цим враховувати текстуру паперу, яка може додавати глибини й виразності

живопису, а також пам'ятати, що акварельні фарби у процесі висихання можуть трохи втрачати свою насиченість та силу кольору, тому для запобігання цьому варто використовувати насиченіші та яскравіші кольори [62].

Згідно з вищесказаним, у розвитку акварельного живопису виникли як традиційні, так і нові техніки, завдяки різноманітності яких можливо отримати оригінальні візуальні ефекти, додати цікавої варіативності та створити досконалі, довершені твори. Це саме те, що надає архітектоніці картини, настільки великий різноманітний характер [6, с. 104-109].

Варто зазначити, що нові тенденції у розвитку акварелі в сучасному мистецтві впливають як на творчість, так і на індустрію її виробництва. Адже велика кількість брендів у різних країнах виготовляють акварельні фарби на будь-який смак, створюючи лінійки більш професійні та учнівські, які відрізняються кількістю кольорів у палітрі, якістю, складом пігментів, деякими їх характеристиками та своєю грошовою вартістю. Тим паче, що у наш час почали з'являтися такі новинки, як різні металіки та перламутрові фарби, які дають ефект нібито металевого блиску, інтерферентні, що створюють справжні міражі та дуже походять на Північне сяйво, слід згадати ще й гранулюючі акварелі, що крім випадіння в осад пігменту з утворенням різних візуальних ефектів, мають здатність розпадатися на декілька кольорів, в залежності від складу цих фарб, вже не кажучи про інші додаткові матеріали. І наша українська компанія ROSA не є виключенням, і рухається у ногу з часом, дотримуючись світових стандартів якості, випускаючи свої матеріали для творчості, у тому числі й акварель [19].

Отже, акварель є потужним інструментом живописності, який може викликати захоплення та дозволити художникам виплеснути свої творчі ідеї, бачення та емоцій в унікальний спосіб. Через велику кількість різноманітних виразних візуальних ефектів, своєрідних та специфічних методів, багатства та насиченості кольорів, які може дати цей матеріал, а також високий рівень вправності та майстерності митців.

1.4. Творчість українських майстрів акварелістів

Через довгу та багату історію акварелі ми можемо ознайомитися з надбаннями майстрів різних країн та епох, щоб винести для себе щось цікаве та корисне. А зважаючи на нинішню незгасаючу, і навіть зростаючу популярність цього матеріалу, зробити висновки, що вона має щось, що досі чіпляє як художників, так і глядачів. Адже нині досить поширеними стали майстер-класи, відео-уроки з акварельного письма, різні студії, де вчать працювати з цим матеріалом та організація міжнародних виставок, де пліч о пліч можуть виставлятися як новачки, так і вже відомі художники. Так навіть у 2001 році проголосили Міжнародний день акварелі, який святкують 23 листопада, а у 2012 році канадсько-турецькі художники-акварелісти Атанур та Асуман Доган заснували некомерційне Міжнародне Акварельне Товариство - International Watercolor Society (IWS), до якого входять багато майстрів, у тому числі й українських. Створене задля об'єднання акварелістів з різних куточків планети та з будь-яким рівнем майстерності й навичок, а також популяризації цього матеріалу та передачі знань, вмінь та досвіду через виставки, вернісажі, а також майстер-класи [68].

Тим паче враховуючи сучасні технології, через які можемо знайти художників не тільки минулого, а й сьогодення, різну інформацію про них та їх техніки, а також подивитися, що вони малюють, яким чином та як живуть, тобто стати ближче до творців, повчитися в них чогось нового і все це доволі легко здійснити.

Для більш детального аналізу живопису цими фарбами, та матеріалу в цілому, розглянемо творчість наших вітчизняних акварелістів, майстрів своєї справи та їх прийоми, техніки роботи з цим матеріалом.

У мистецьких творах українських акварелістів можна зустріти багатство та різноманіття характерів робіт, відображення краси нашої природи, традицій, культури, народних звичаїв, обрядів, фольклору, символів

України та соціальних реалій. Які поєднані з враженнями, емоціями та баченням своєї батьківщини самих художників.

По-перше, хочеться згадати не тільки видатного поета, але й майстерного живописця Тараса Григоровича Шевченко, який створив також ряд акварельних робіт, що стали важливою частиною його творчої спадщини. За допомогою непересічного таланту він втілював у своїх мистецьких творах красу та характер краєвидів, історичних пам'яток й архітектури різноманітних куточків України, історичні сюжети, події національної боротьби, а також життя селян та кріпаків, показуючи їхню важку долю і суспільні проблеми. Присутні в його доробку й ілюстрації до власних літературних творів, та портрети відомих осіб того часу і близьких друзів, що вражають деталізацією та виразністю. Акварелі Т. Шевченка свідчать про його багатогранний талант і глибокий зв'язок із національною культурою України [21, с. 349].

Також серед видатних українських акварелістів минулого, чия творчість дотепер залишається визнаною та цінною у світі мистецтва, слід виділити К. Трутковського, С. Васильківського та І.Рєпіна, який був відомий завдяки віртуозному володінню цією технікою.

Творчість українських майстрів акварелістів продовжує розвиватися та вражати світ своєю красою, оригінальністю та глибиною виразності. Сучасна вітчизняна акварельна школа представлена такими художниками, як Кароліна Бундаш, Вікторія Григор'єва, Борис Довганюк, Андрій Ковалик, Ігор Мосійчук, Галина Отчич, Юлія Фоміна, Василь Шпак, Ігор Юрченко, Саміра Янушкова та багатьма іншими талановитими майстрами.

Ми звернули увагу на буковинського художника-мандрівника Андрія Ковалика (Рис. А.1.32), лідера Буковинської акварельної асоціації, учасника та лауреата численних міжнародних виставок та конкурсів, амбасадора італійських акварельних фарб Maimeri Blu та паперу Arches, через його твори, які відрізняються великою професійністю, оригінальним підходом до використання акварельної техніки, високою майстерністю в роботі з

кольором та світлом, формою та композицією, легкістю, вмінням передати настроїв та емоції, а також різноманітністю тематики та стилістичних рішень [3]. У своїх картинах він вміло передає красу природи, її дух, його пейзажі вражають глибиною, насиченістю та виразністю, викликаючи в глядачів відчуття присутності на місці зображеного об'єкта. Окрім пейзажів, Андрій Ковалик також створює акварельні портрети, натюрморти, абстрактні композиції та інше. До того ж пан Андрій веде викладацьку діяльність, до якої належать майстер-класи, тренінги та багатоденні пленери у різних містах та країнах, а також має акаунти в різних соціальних мережах: Instagram, TikTok та YouTube, з якими варто ознайомитись для загального розвитку [66].

Слід згадати видатного художника, члена Національної спілки художників України Василя Шпака (Рис. А.1.33), творчість якого охоплює такі галузі, як ескібрис, станкова графіка та живопис. Він має багаторічний досвід участі у понад 70 всеукраїнських та міжнародних виставках і є автором 9 персональних виставок. Важливою його особливістю є здатність успішно поєднувати мистецтво з плідною педагогічною діяльністю, за вагомий внесок якої був нагороджений багатьма грамотами, подяками та навіть орденом. Крім того, досконало володіючи технікою акварелі, вирішив поділитися своїми знаннями та написав дуже корисну та пізнавальну книгу - навчальний посібник «Основи живопису. Акварель» у 2013 році. Його техніка письма легка, невагома, яскрава, багата на різні відтінки та у деяких моментах дещо експресивна [8].

Ще одним визначним українським акварелістом, самобутнім і неперевершеним був Ігор Мосійчук (Рис. А.1.34), який відомий своїми майстерними пейзажами та натюрмортами, а також щирістю, відкритістю та людяністю. Чіске виразне мистецтво відзначається живою кольоровою палітрою та неперевершеною, унікальною атмосферою. Митець відтворював відчуття природи та глибокої гармонії у своїх творах. Був членом ради Спілки художників Придністров'я, професором, народним художником

Придністров'я Молдови. Брав активну участь у 5 міжнародних симпозиумах, 80 республіканських виставках, більше ніж 70 міжнародних та 10 персональних виставках та співпрацював з великою кількістю галерей в Україні та поза її кордонами [38]. Майстер відзначений численними престижними нагородами, дипломами та подяками [9].

Цікавою є творчість митця Ігоря Юрченко (Рис. А.1.35), а саме його виразний, динамічний стиль з використанням насичених кольорів, гармонійним підбором кольорової гами, дещо спрощених та узагальнених форм, великих мазків, пластики об'єктів та ретельного відтворення настрою. Майстер не обмежує себе у виборі сюжету та техніки, вправно використовує як сухий, так і вологий папір. Іноді додає сіль для отримання різних ефектів, але інші додаткові засоби не вважає доречними у своїх роботах [20]. У його житті також присутні наукова та викладацька діяльність, участь у міжнародних та республіканських виставках, пленерах, заснування з Оленою Хорошаєвою-Жмінкою студії мистецтва й дизайну «Колаж» [57].

Особливої уваги заслуговує творчість Саміри Янушкової (Рис. А.1.36), визнаної художниці-акварелістки, блогерки, члена Національної спілки художників України та Міжнародної асоціації акварелістів IWS. Її роботи вражають ніжністю, легкістю, фантастичною красою та виразною, дивовижною грою світла. Мисткиня вправно передає свої відчуття та спостереження в кожній картині, досягаючи випромінення енергії тепла та сонячного сяйва, якому приділяє особливу увагу та наче ловить його пензлем. Завдяки високій майстерності, концентрації, чіткому розумінню поставленого завдання, швидкості й упевненості, тонкому відчуттю води, паперу та фарб, їй підкорюється техніка *all'prima*, що дозволяє створювати картини за один сеанс, прозорі та дихаючі. Іноді для досягнення різних ефектів застосовує сіль, набрезк та різноманітні способи резерважу. Художниця надихається природою та красою повсякденного життя, її твори демонструють цю різноманітність навколишнього світу, його настроїв, колорит. Тематика її робіт широка, і включає натюрморти, пейзажі та

портрети. Саміра Янушкова активно представляє свої роботи на виставках та конкурсах як в Україні, так і за кордоном, отримала численні нагороди та визнання своєї майстерності, й підкорила серця шанувальників зі всього світу [67].

Серед художниць, які звернули на себе нашу увагу завдяки своїм талантам у роботі з аквареллю та інстаграму, хочеться виділити Кароліну Бундаш (Рис. А.1.37), художницю-ілюстраторку, що випускає свій мерч, блогерку та авторку онлайн-курсів з акварелі. Перфекціоністку, яка любить у роботі вмикати уяву, а не просто змальовувати дійсність, переносити відчуття, що по її словах робить малюнки наповненими, а не лише гарними й люди це відчувають [25].

Юлія Фоміна, яка з самого дитинства захоплюється малюванням і присвятила багато років мистецтву та удосконаленню своїх навичок. Акварель привабила її своєю непередбачуваністю та можливістю створення ніжних та яскравих поєднань кольорів, а також відображення почуттів та емоцій на папері, щоб вони залишалися на довгі роки. Хочє ділитися знаннями та досвідом та надихати як новачків, так і тих, хто вже займається мистецтвом [70].

Галина Отчич (Рис. А.1.38), яка відома своєю експресивною манерою живопису, що приємно вражає свіжістю та не залишає байдужим глядача. Художниця в своїх творах охоплює широкий спектр тем та відображає віру в щастя, пошук істини, та закоханість у навколишній світ. В її арсеналі багато виставок як в Україні, так і за кордоном, та міжнародних та всеукраїнських різних мистецьких заходів [1].

Як свідчать вищезазначені факти, акварель є доволі складним матеріалом, але дає великі можливості при правильному використанні та наполегливості. І наші українські митці це доводять своїми неперевершеними творами, неймовірною майстерністю, у основі яких лежить кропітка праця, багато практики та самовіддача.

Висновки до розділу 1

У ході дослідження ознайомилися з багатьма науковими працями та статтями для визначення основних термінів та детального розкриття їх значення, як «мистецтво», «образотворче мистецтво», «живопис», «натюрморт» та «акварель».

До того ж розширили та поглибили знання про їх особливості, проаналізували історію та еволюцію становлення натюрморту, його піджанри та види, розібрали акварель з її властивостями, специфікою роботи, техніками та різними супутніми матеріалами, секрет її унікальності та необхідність вживання цих знань. Важливо відзначити, що у тому числі згадали й про наших вітчизняних майстрів акварелі, їх творчі здобутки, досягнення, мистецький шлях та внесок у розвиток акварельного живопису. Це все сприяло глибокому вивченню теми та узагальненню отриманих знань.

На основі цих знань легше та ефективніше працювати, як з творчою частиною роботи, так і з методологічною складовою, що безумовно, позитивно вплине на результат і допоможе його вивести на професійний рівень і реалізувати увесь творчий потенціал.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ ТВОРЧОЇ РОБОТИ В МАТЕРІАЛІ

2.1. Виникнення ідеї та задуму твору: начерки, замальовки, етюди

Здобуваючи освіту на художньо-графічному відділенні факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету на предметній спеціальності образотворче мистецтво, вивчали різноманітні предмети, спрямовані на розширення знань у теорії та їхнє практичне застосування для підвищення рівня творчих здібностей та розвитку креативного мислення. Їх перелік включає в себе композицію, живопис, технології живописних матеріалів, спеціалізацію у творчих майстернях, історію мистецтв та інші. Саме ці предмети стали основою для засвоєння знань щодо видів, жанрів, технік та основ мистецтва, а також їхнє подальше розширення та збагачення. Набуті вміння у створенні композицій, взаємодії з різними художніми матеріалами, а також паростки, початкові кроки у формуванні власного стилю та манери виконання стали важливим ресурсом під час роботи над творчою частиною кваліфікаційного дослідження.

Однією з ключових задач предмету «Композиція» було вивчення її законів, правил, прийомів, засобів і закономірностей, та їх застосування у створенні художніх творів, що стало потужною базою та опорою у рамках розробки практичної частини кваліфікаційної роботи. Інші предмети, де вивчалися різноманітні техніки, прийоми та види мистецтва, надихнули на вибір живопису як художньої мови зображення. Також, стимулом надати перевагу саме йому був довголітній досвід, що сприяв формуванню умінь і навичок у цьому жанрі. Особливо важливим було усвідомлення живопису як найзмістовнішого та найбагатшого на виразні засоби виду образотворчого мистецтва, що б дозволило ефективно реалізувати та розкрити ідею в роботі. Вибір акварельної техніки був обумовлений власним захопленням цим матеріалом та його властивостями, високим потенціалом вираження художніх ідей. Водночас й мистецькими надбаннями багатьох акварелістів

світу, від яких перехоплює подих. А використання натюрморту в цьому контексті дає можливість розв'язувати різні естетичні задачі.

Початковий задум складався зі створення акварельних натюрмортів на осінню тематику, використовуючи атрибути цього періоду, як різні фрукти, овочі, квіти та рослини. Наприклад, головним та найяскравішим елементом цієї пори року у всьому світі вважається гарбуз. Вибір такого мотиву дозволив би відтворити унікальний колорит та атмосферу осені, зафіксувати та передати яскраві барви. Як результат, акварельний натюрморт став би виразним виявом творчого відображення краси осіннього періоду, де неповторна палітра відтінків взаємодіє та створює гармонійний образ. Також важливим елементом роботи стала українська тематика представлена такими елементами як гарбузи, калина та рушники, драпування з традиційним орнаментом, вишивкою які наповнили натюрморт символізмом; особливе значення було в освітленні для передачі певної атмосфери.

Цей вибір має глибокий сенс і символічне значення, адже гарбуз в українській культурі виступає символом роду, врожаю, достатку, а його насіння – символом родючості [52]. Калина ж здавна є символом рідної землі, отчого краю, родини, народу, безсмертя, любові, поваги, щастя, краси, а також сміливості та стійкості серця тих, хто жертвував своїм життям за рідну землю у боротьбі за свободу та незалежність [28]. Рушник, оздоблений традиційним орнаментом, несе у собі багатий культурний спадок. Він вважається не лише прикрасою, але й оберегом української родини, що може відвести стихійні лиха, всяку порчу, напасть, принести благодать. Також був символом дороги, й визначав працелюбність, вправність та охайність господині з її дочками [51]. Ці символи одні з багатьох і вони характеризують наш народ як гостинних, працьовитих, вольових, мужніх та незламних людей. Що стане у нагоді задля відображення добробуту нашого краю та сили духу, що допоможе пережити усе не дивлячись ні на що.

Використання українських мотивів та символіки в сучасному мистецтві має велике значення в контексті національної самосвідомості. У сучасних

умовах, коли Україна стикається з викликами з боку імперських амбіцій, використання українських символів стає актом патріотизму, допомагає зберегти та висловити національну ідентичність у важливий для країни період.

Оскільки у виконанні роботи важливим є комплексний підхід, то після сформування ідеї перейшли до творчого процесу.

За допомогою наочних матеріалів та конкретного задуму було реалізовані натюрморти із застосуванням денного та штучного освітлення для передачі засобів виразності акварельного живопису, які у подальшому позначилися начерками, замальовками та етюдами (Рис.Б.2.1-43).

Спочатку починається робота над начерками (Рис.Б.2.1-3) для вираження загальної вираження загальної концепції шляхом позначення плям, маси об'єктів, руху та його напрямку. Тобто здійснили пошук та розробку сюжету, щоб у подальшій роботі спиратися саме на них. При цьому увесь процес з початкового етапу й до кінцевого результату повинен виконуватися вдумливо й осмислено, що дозволить отримати у підсумку гарний результат. Й задля цього твори мають відповідати вимогам краси, цілісності, глибини значення і унікальності образів.

Далі йшов наступний етап – ескізування (Рис.Б.2.4-30). виконання лінійно-тонових ескізів, швидких і довготривалих замальовок, для більш точного відтворення задуму та уточнення композиції, розташування предметів на площині, відносних пропорцій тощо. Важливо зосередити увагу на початковому етапі на уважному, детальному аналізі та майстерному виконанні замальовок, оскільки саме це забезпечить відповідність художньому задуму, на якому базуються твори. А також виконання етюдів (Рис.Б.2.31-43) для знаходження тону й приблизного колориту майбутніх робіт, адже вибір правильної кольорової палітри може допомогти відтворити бажаний настрій, атмосферу та характер освітлення.

Наступними кроками у подальшій роботі було знаходження композиції творів згідно з усіма її законами, підходящого колориту та освітлення з

предметним наповненням, що якомога краще б дозволив розкрити тему і ідею робіт.

2.2. Пошук композиції твору, тонове та колористичне вирішення

Побудова композиції є основною з найважливіших етапів роботи над твором, в якому є доцільне поєднання всіх компонентів. Композиція – це організація твору, взаємна гармонія його елементів, яка відповідає змісту та створює внутрішню єдність твору мистецтва, водночас це й пошук методів і засобів, за допомогою яких відбувається формування та реалізація художнього образу, оптимального втілення задуму митця та набувається виразність [63, с. 167].

Закони композиції в живопису визначають основні принципи організації образів на полотні для досягнення гармонічного, естетичного поєднання та ефективності сприйняття. Закон цілісності передбачає створення композиції, де всі елементи взаємопов'язані та узгоджені, кожен елемент виглядає так, ніби він належить до єдиного цілого, не порушуючи загальної гармонії; закон пропорцій, який враховує розміри елементів та відстані між ними, запобігає перевантаженню або пустоті у картині для досягнення візуального балансу; закон симетрії визначає розташування елементів так, щоб права та ліва частини композиції наче дзеркально відображалися створюючи враження стабільності та впорядкованості; закон ритму характеризується певним повторенням, об'єднанням елементів, що надає композиції динаміку та гармонію; закон головного в цілому здійснюється через виділення основного елемента, який стає головним акцентом, навколо якого організовані інші елементи, та спрямована увага глядача [31].

Згідно з зазначеними вище законами композиції, було проведено упорядкування натюрмортів на художньо-графічному відділенні факультету мистецтв з метою подальшої роботи над творчою частиною кваліфікаційного

дослідження. Для цього нами було використано вміст метод фонду, а також власноруч принесені драпування, овочі, фрукти, ягоди тощо.

Водночас вирішували яка кількість робіт нами буде виконана, і скільки натюрмортів відповідно маємо скласти. Визначили, що три – це оптимальний варіант, тим паче, що по компоунуванню та своєму змісту вони були відносно легкі. Усі налічували предмет побуту, у якому стояли рослини, а навколо були розташовані овочі й звісно ж драпування (Рис.Б.2.44-46). Але поступово після роздумів та обговорення прийняли рішення змінити та вдосконалити натюрморти, зменшивши їх кількість до двох та зробивши більш складними за композицією, згідно з рівнем здобувача ступеня магістр (Рис.Б.2.47-48). Тепер вони стали більш насиченими, й містять ще скляні, металеві елементи, як піднос і пляшка, обидва натюрморти поєднані цільними та порізними гарбузами, гілочками калини та рушниками й драпуваннями, які були традиційно оздоблені українськими орнаментами, вишивкою, що об'єднує їх в одну концепцію. Предмети намагалися підібрати так, щоб вони не були одноманітними за кольором, тональністю, фактурою, матеріальністю, формою, величиною та своїм положенням, і звісно ж гармонійно поєднати їх у натюрмортах.

Подальша розробка композиції творів включає виконання форескізів (Рис.Б.2.49-50) та етюдів (Рис.Б.2.51-59) різних форм вже з натури. При цьому під час розробки сюжету важливо визначити головний, домінуючий елемент, та другорядні, взаємовідношення між цими предметами, ознаки, що притаманні зображеному предмету та його несхожість з іншими. Зазначити вплив оточення на якість сприйняття повному розкриттю теми та можливість його обіграння для цього ж. Також наявність натурної основи має допомогти орієнтуватися в деталях композиції, відкидати все зайве та фокусуватися на головному, видозмінювати на свою користь, експериментувати.

На етапі виконання форескізів і їх лінійно-конструктивної побудови, визначається композиційний центр та узгоджується з іншими другорядними

зображеними елементами. Важливим є пошук оптимального місця для розміщення головного предмета на площині, при цьому підпорядковуючи йому інші деталі. У тому ж числі треба звертати увагу на закони лінійної перспективи, за допомогою якої можна направити погляд глядача саме на головне. Врахування масштабності елементів композиції з їх співвідношенням є важливим аспектом на цьому етапі. Адже завеликий або замалий композиційний центр стосовно інших об'єктів буде відвертати увагу або не читатиметься, тим самим розвалюючи композицію. Не слід нехтувати контрастами та ритмічним розташуванням основних мас і силуетів у картині. Тож потрібно знайти саме ту трактовку, що підтримуватиме ідею та виявлятиме важливі частини композиції.

Водночас ведеться робота з пошуком і передачею тонових відношень, завдяки яким можливо якісно передати об'єм, матеріальність предметів, світлотінь та ефектно виділити головне.

Крім того, виконуються етюди з натури для вивчення особливостей предметів, вибраної палітри, пошуку виразного колориту, тестування різного паперу для подальшого вибору, а також для вдосконалення власної майстерності перед роботою над основним натюрмортом. В них враховуються основні тональні та кольорові відношення, теплохолодність, передається повітряна перспектива з узагальненням другорядних елементів й акцентуванням уваги на головному. У зв'язку з рішенням виконувати роботи при різному освітленні маємо брати до уваги його характер, усі витікаючі нюанси й намагатися застосовувати це у вигідному нам ключі [64, с. 346-353].

Кінцевим результатом напрацювання матеріалу у вигляді форескізів та етюдів з подальшим його систематизуванням, аналізом та вибором підходящих ракурсів, є закінчена ідея композиційно-образного вирішення, на основі якої виробляються картони (Рис.Б.2.60-65).

Слід зауважити, що картон виступає допоміжним лінійним або тональним малюнком, який розробляється у розмірі майбутнього твору.

Робота над картоном важлива, як на етапі композиційної побудови, так і в аспекті тонового вирішення, і вона виступає ключовим етапом перед створенням оригінальних робіт, адже виконує функцію опорного рисунка для подальшої побудови основного зображення художнього твору. В процесі роботи визначається та уточнюється формат, композиційний лад і зв'язки між елементами зображення. Виразність побудови досягається завдяки урівноваженню зображувальних компонентів та ритмічному підпорядкуванні їх паузам. Досягнення компоновання зображення в форматі з неможливістю рухати його в будь-якому напрямку є ключовим завданням. Розташовуючи предмети натюрморту, важливо врівноважувати їх за величиною тонових плям відносно зорового та композиційного центру.

Згідно з цим ми побудували картони до майбутніх робіт, для цього початково був обраний формат середніх розмірів, а саме 35 на 50 сантиметрів, який є досить приємним та зручним для створення акварельних натюрмортів. Адже забезпечує простір для створення вільних, не зажатих, різноманітних композицій, дозволяє детально пропрацювати головні елементи, але й не забирає дуже багато часу. У ході роботи розміри зазнали змін, а саме були збільшені по вертикалі на 5 сантиметрів та зменшені по горизонталі теж на 5 сантиметрів, і вийшло 40 на 45 сантиметрів, що приблизило форму до квадрату з горизонтальною орієнтацією. При цьому також збільшили деякі елементи, як плетена таця на задньому плані та висота пляшки на першому натюрморті, а також скибочка гарбуза на передньому плані, айва, що розташована позаду й вигін гілок фізалісу на другому натюрморті. Це допомогло прибрати зайвий простір з боків та додати повітря зверху і знизу, таким чином композиції стали більш гармонійними та впорядкованими.

2.3. Поетапне виконання оригіналу кваліфікаційної роботи

Поетапне виконання оригіналів кваліфікаційної роботи передбачало початок з перенесення рисунків на аркуші паперу (Рис.Б.2.66-67). Задля того,

щоб не травмувати папір побудовами на ньому, полегшити та прискорити цей процес, а також більш точно відтворити зображення, було вирішено скористатися склом та підсвіткою для переведення, адже копіювальний папір на чорнильній основі не підходить у роботі з аквареллю через те, що залишає сліди. Цей етап проводився дуже обережно, потребував немало часу та уваги, щоб перенести усі лінії чітко на папір, правильно, без зміщень, та не втратити композиційної єдності.

При роботі з підготовчим малюнком враховувались такі моменти, як використання не дуже м'якого та твердого олівця, адже існує можливість появи бруду у подальшій роботі або ж травмування паперу, виконання ліній блідими, щоб не просвічувалися через подальші заливки фарбами та акуратність, щоб обійтися без застосування навіть м'якої гумки, клячки. До того ж важливо точніше й виразніше відтворити рисунок зі всіма світло-тіньовими градаціями, що допоможе впевненіше працювати у матеріалі. Після завершення підготовчого малюнка, по паперу проводять флейцем з чистою водою, щоб промити його, таким чином звільнивши поверхню аркуша від залишків графіту, можливих забруднень та жирових плям [5, с. 11-13].

Згідно з зазначеними раніше фактами, вибір паперу є дуже важливим для будь-якого акварельного твору, адже від нього залежить як процес роботи, так і кінцевий результат. Тому перед виконанням оригіналів було зроблено багато етюдів на різних видах паперу, щоб визначитися з підходящим, а також розписатися. Враховуючи цей досвід, для виконання оригінала був обраний якісний папір Canson, який у складі містить 60% бавовни і має щільність 300 г/м². Його переваги обумовлені цими характеристиками, що дозволяють вести більш довготривалі роботи й переносити більшу кількість заливок, нашарувань, ніж папір з меншим вмістом бавовни, й тим паче краще за целюлозу, без скатування кольору чи самого паперу, також без вигину хвилями у процесі створення робіт.

Варто зазначити, що було вирішено кожний з натюрмортів робити у різних техніках: вологим-по-вологому та вологим-по-сухому. Для роботи з гарбузами на підносі використали техніку вологим-по-вологому, що передбачає прописки по вологому паперу до його висихання, обумовлюючи це тим, що саме у ній можливо якнайкраще передати усі рефлекси та відображення на металевих чи скляних поверхнях, а також плановість з повітряною перспективою. Тоді як для іншої роботи з фізалісом обрали вологим-по-сухому, щоб мати можливість створити роботу близьку до академічної трактовки з поетапним лесуванням, та проаналізувати різницю між використаними техніками та підходами.

До того ж була поставлена задача з використання різного освітлення у роботах: штучного, лампового та природнього денного, спрямованого та розсіяного, але в обох випадках бічного. За допомогою лампи освітили натюрморт з гарбузами на таці, що допомогло створити акценти, контрасти, що більше читаються і вигідно виділити яскраві, теплі предмети на темних синіх драпуваннях, щоб вони заграли. На нашу думку натюрморту з фізалісом навпаки більше підходило саме денне освітлення, у якому насичені предмети у спокійних світлих драпуваннях створювали атмосферу затишку та легкості. Тобто крім завдання з передачі різних освітлень і витікаючих нюансів, було й те, що включало передачу різного настрою у картинах. У роботі зі світлом враховували теплохолодність, тобто якщо світло холодне, то тінь тепла, як у натюрморті з фізалісом та навпаки тепле світло, передбачає холодні тіні, що можемо спостерігати у натюрморті з металевою тацею.

При роботі вже безпосередньо з матеріалом (Рис.Б.2.68-75). потрібно правильно емоційно налаштуватися, адже настрої та думки дуже впливають на процес з результатом, а також підготуватися, щоб усі необхідні матеріали були поруч.

Роботу потрібно вести дуже обережно, зосереджено, вдумливо та охайно. Адже це дуже кропітка праця, тому що виправити помилки інколи

майже неможливо. Тож процес вимагає від нас методичної послідовності й цілеспрямованості, порівняння усього з натурою та між собою, за кольором і тоном, дотримуючись принципу від загального до часткового та від часткового до загального, і ведення роботи від світлого до темного. У зв'язку з тим, що накладаючи фарби навпаки від темного до світлого, де світліша фарба йде зверху темнішої, є перспектива зниження прозорості, що призводить до втрати можливості внесення виправлень та корекцій.

Робота велась від найзрозуміліших об'єктів, навколо них та далі до периферії, у процесі проводився аналіз та порівняння виконуваних дій та складових натюрмортів. Особливу увагу приділяючи першому плану, який ми пропрацьовували більш ретельно, ніж дальній, що мав узагальнений вид. Це було зроблено задля передачі та підсилення відчуття простору та уникнення перевантаження композиції, враховуючи також повітряну перспективу, використовуючи контраст та насиченість кольорів.

Був застосований метод лесування, який передбачав нанесення нових шарів фарби по вже висохлим попереднім, з різницею у тім, що основна частина роботи над натюрмортом у техніці вологим-по-вологому все ж таки велась на вологому папері з невеликими уточненнями на сухому, на противагу від техніки вологим-по-сухому, де майже уся робота була виконана на сухому папері. Цей метод сприяв детальній проробці елементів та моделюванню форм, враховуючи зони освітлення та плановість, що стало у нагоді створюючи роботи у декілька прописок.

На завершальному етапі, коли кожен предмет набуває закінченого кольорового та тонового рішення, розпочинається важлива робота з деталізацією та розставленням акцентів. Це відбувається завдяки спостереганню натюрмарту з невеликої відстані через примружені очі, одночасно аналізуючи побачене. Під час цього аналізу слід зосередити увагу на ключових аспектах, таких як: ілюзія просторової перспективи, передача об'єму через градації світлотіні, фактура та матеріальність речей, головний предмет натюрмарту, тобто композиційний центр і загальна характеристика

цього натюрморту від центру до країв. Усі складові натюрморту мають підпорядковуватися одне одному й знаходитися у гармонії.

Повне завершення роботи над творчою частиною відбувається у момент оформлення картин (Рис.Б.2.76). Для цього нами були використані паспарту, дерев'яні рами оброблені лаком, двп для заднику та пластик, які доповнювали роботи, візуально їх робили більш завершеними, об'єднаними та цілісними, сприяли виразній подачі твору.

Висновки до розділу 2

У роботі над другим розділом було розглянуто важливі фактори впливу на особистий вибір теми дослідження та з'ясовано послідовність виконання творчої роботи, яке починається з ідейного задуму та зазнає багатьох змін на шляху до фіналу. Досліджено закладання певного сенсу, ідеї в роботи, а саме українських мотивів, використовуючи певні символи та їх подальший розбір. Проаналізовано актуальність відображення обраної теми у зв'язку з воєнним станом, задля збереження та висловлення національної ідентичності. Виконано велику кількість начерків, лінійно-тонових ескізів, швидких і довготривалих замальовок, етюдів, які б відтворювали цю ідею.

Після було розглянуто закони композиції, згідно з якими упорядковано три доволі легких натюрморти для подальшої роботи над творчою частиною кваліфікаційного дослідження, та подальша їх зміна на якість меншої кількості, але більшого та складнішого наповнення. Що супроводжувалось створенням форескізів та етюдів вже з натури, задля пошуку композиційного, тонового та колористичного рішення. І подальшою побудовою картонів, на основі напрацьованих матеріалів, їх аналіз та виправлення задля досягнення гармонії у зображенні.

Фінальним етапом стала робота над оригіналом, що включала вибір акварельного паперу та розгляд техніки переведення картону на нього, створення підготовчого малюнку, та послідовне виконання оригінальних робіт, з урахуванням різних акварельних технік, методів, засобів

живописності, різного освітлення, теплохолодності та настрою робіт з постійним порівнянням та аналізом, використанням всіх знань, умінь та навичок, що є у цій сфері.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ НАТЮРМОРТУ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

3.1. Виховання всебічно розвиненої особистості в новій українській школі

Безумовно, школа відіграє важливу роль у житті кожної людини й робить внесок у її розвиток та становлення, це складно спростувати та й непотрібно. А оскільки нічого не стоїть на місці особливо в наш час, усе зазнає змін і рухається уперед, підлаштовуючись під епоху, тому цьому впливу також підтверджена і система освіти. Саме це призвело до проведення реформи навчання у 2017, яку назвали Нова українська школа (НУШ).

Нова українська школа - це ключова реформа Міністерства освіти і науки України, що передбачає створення нового освітнього середовища, заснованого на нових стандартах й завданнях, яке спрямоване на підготовку сучасного покоління громадян: конкурентоспроможної та креативної молоді для подальшого розвитку країни. Також важливим є те, щоб учням було комфортно та приємно навчатися, адже тут вони можуть вільно, відкрито й безпечно виражати власні думки, почуття та громадську позицію. І співпраця всіх учасників освітнього процесу як: вчителі, учні, батьки та адміністрація сприяє досягненню цілей реформи та створення сучасної української школи [42].

У зв'язку з викладеним вище, розглянемо компоненти, що складають основу концепції Нової української школи, які були сформовані Гриневич Лілією, Елькіним Олександром, Калашніковою Світланою, Коберник Іванною та іншими. Вводяться нові стандарти навчання, які передбачають більше акценту на формування та розвиток необхідних компетентностей для подальшого використання у житті та самореалізації, а ніж на просте

заучування фактів, удосконалюється виховання, яке закладає загальнолюдські цінності, морально-етичні принципи та активну громадянську позицію, дитиноцентризм, що фокусується на потребах учнів та їх індивідуальних рисах, враховує сильні та слабкі сторони, сучасна структура школи, що сприяє ефективному засвоєнню нового навчального матеріалу та розвитку життєвих навичок, беручи до уваги фізичні, психологічні та інтелектуальні здібності дитини у кожній з вікових категорій. Також це педагогіка партнерства, яка передбачає спільну плідну роботу вчителів, учнів, їх батьків та адміністрації, яка заснована на взаємній повазі, довірі, підтримці та допомозі, й мотивація, стимуляція вчителів, у яких з'явиться свобода в методах проведення занять, їх креативній подачі, можливість розвитку як особистісного, так і професійного. Сучасне освітнє середовище творче, толерантне, безпечне, інклюзивне, адаптивне під різні обставини, що має на меті забезпечення необхідними ресурсами, засобами, умовами та технологіями усіх учасників навчального процесу не лише в межах школи. Децентралізація та ефективне управління, що гарантує закладам освіти автономію в академічній, організаційній, кадровій та фінансовій сферах. Та справедливе фінансування шкіл з прозорим розподілом коштів та бюджету задля забезпечення рівних можливостей усіх дітей здобути якісну освіту [43].

Важливим, а може й головним завданням, метою Нової української школи вважається виховання всебічно розвиненої особистості. Згідно з цим розберемося що саме передбачає це поняття. Всебічно розвинена особистість - це людина, яка протягом існування прагне до розвитку у всіх аспектах свого життя і досягнення гармонії в різних сферах, та освоює їх, йде до цієї мети. Цей термін може вживатися в різних контекстах, але загальною ознакою є бажання постійно вдосконалюватися і розширювати свої знання та навички у різних галузях життя, розкривати не одну, а низку своїх якостей, бути обдарованою, широко освіченою та універсальною особою, здатною до різноманітних видів діяльності [13].

В контексті Нової української школи, всебічно розвинена особистість визначається як учень, який активно розвиває усі сфери свого існування та набуває різнобічну освіту та навички, відповідає новим вимогам освітньої реформи в Україні та ставленню до навчання як до інструмента глибокого і всебічного розвитку особистості.

І можемо зазначити, що головним чином, все на чому заснована сама концепція Нової української школи сприяє цьому. Адже там створюються сприятливі умови для гармонійного та всебічного розвитку особистості, і це визнано в педагогічних наукових дослідженнях. Зокрема, шляхом інтегрованого підходу до навчання, активного залучення учнів до навчального процесу, стимулювання творчого й критичного мислення. Визнається важливість партнерства з батьками та акцентується увага на формуванні ключових компетентностей, необхідних для успішного життя в сучасному суспільстві. Ці педагогічні підходи допомагають не лише засвоювати знання, але й розвивати креативність та аналітичне мислення учнів, надаючи їм здатність ефективно взаємодіяти в різних сферах життя та стати готовими до викликів і можливостей, які пропонує наша сучасна реальність.

Тобто все це включає розвиток інтелектуальний, фізичний, творчий, естетичний, духовний, емоційний, саморозвиток, громадянський, розвиток комунікаційних навичок, а також обізнаність у сфері професій та фінансової грамотності. Які у подальшому дорослому житті забезпечують багато переваг та привілеїв у різних сферах життя і сприяють загальному добробуту. Надання знань з різних дисциплін, практичне їх використання, розвиток вміння висловлювати свої думки, комунікувати та співпрацювати з іншими та все це робити екологічно, також прищеплення розуміння важливості саморозвитку та самовдосконалення, збереження довколишнього середовища та любові до власної батьківщини, її традицій та культури, а не тільки заучування фактів, виховання позитивного ставлення до життя та поваги до себе й оточуючих, стимулювання творчого підходу до будь-якої справи.

Тим самим формуючи багатий внутрішній всесвіт дитини та її прагнення його покращувати, розширювати та цікавитися всім навколишнім світом. Що у майбутньому дозволить створити згуртовану спільноту освічених, творчих, активних, відповідальних та підприємливих громадян, справжніх патріотів, якими будуть українці готові рухатися тільки вперед [12]. Адже якщо особа бажає знайти сенс свого життя і реалізувати здібності на максимальному рівні, вона поступово вдосконалюється задля власного особистісного зростання. Всебічна самореалізація особистості надає їй більшу пристосованість до життя у суспільстві та готовність функціонувати в різних політичних, економічних і соціальних умовах. Оскільки гармонійна особистість розвивається в різних аспектах, включаючи інтелектуальний, етичний та духовний, вона стає відкритою для змін у власній діяльності, самовдосконалення та подальшого росту як особистості. Всебічний розвиток молоді людини є ключем до її фізичного, психологічного, етичного та духовного здоров'я, саме тому це є надважливим завданням освіти.

Водночас не останню роль у вихованні всебічно розвиненої особистості грає мистецтво, розвиваючи креативність, творчі навички та стимулюючи уяву, що допомагає шукати нетрадиційні рішення та виражати себе у мистецтві та різних сферах життя, споглядання, вивчення та аналіз мистецьких робіт може покращити когнітивні функції, такі як критичне, аналітичне та абстрактне мислення, концентрація та увага, також усвідомлювати, краще виражати та розуміти емоції, почуття та ідеї, як свої, так й інших, що сприяє розвитку соціальних навичок, кращій комунікації та плідній співпраці. Варто зазначити, що мистецтво допомагає виховувати естетичний смак та цінності, підвищувати культурний рівень, пізнати та проявити свою внутрішню сутність, що може підвищити віру у свої здібності та сприяти формуванню позитивної самооцінки, й слугувати засобом пережити важкі моменти життя.

Усе вищеперераховане притаманне й образотворчому мистецтву, що й виявляється на заняттях у закладах освіти. Крім того робота з різними

мистецькими матеріалами сприяє розвитку моторики рук, що є важливим для дітей та дорослих. Й практика образотворчого мистецтва розвиває здатність помічати деталі, форми, кольори та текстури в навколишньому світі, їх цікаві поєднання, бачення прекрасного та формує візуальну базу.

Згідно з цим, образотворче мистецтво розширює кругозір особистості, розвиває творчість та емоційний інтелект, надає можливість виразити себе та сприяє покращенню ключових навичок. Ця діяльність допомагає формувати гармонійну особистість, яка може бути більш креативною, виразною та обізнаною у світі мистецтва та культури. Тож всі ці аспекти роблять мистецтво важливим компонентом виховання всебічно розвиненої особистості, сприяючи її розмаїтому розвитку та самовиразу, й водночас доводять, що цей предмет є дуже важливим в освітньому середовищі й він допомагає Новій українській школі у досягненні її мети [61].

3.2. Роль натюрморту в освітньому процесі

Натюрморт, як один із жанрів образотворчого мистецтва, відіграє важливу роль в освітньому процесі. Саме з нього починається знайомство з образотворчою грамотою через певну низку переваг, що роблять його ідеальним вибором для введення у світ образотворчого мистецтва, а також створення основи для подальшого розвитку учнівських художніх навичок. Це обумовлено властивій йому статичністю та нерухомістю образів, що сприяє легшому фокусуванню, зосередженню уваги учнів на предметах та явищах, які зазвичай залишаються непоміченими під час їх повсякденного спілкування з довкіллям. У тому числі й компактністю і портативністю, завдяки яким не виникає труднощів з розміщенням у навчальному просторі, такому як: клас, аудиторія, майстерня та студія, теж стосується й розташування на природі, якщо виникає таке завдання.

Водночас важливими засадами використання натюрморту в освітньому процесі є й те, що через знайомство з ним учні освоюють та відточують необхідну базу, а саме закони образотворчої грамоти, знання та застосування

яких дозволяє легше та зрозуміліше працювати над створенням мистецьких творів й швидше опанувати техніки малювання, живопису. Включно з основами малюнку, законами композиції, закономірностей лінійної та повітряної перспективи, ритму, світлотіні, теорії кольорознавства, принципів формоутворення, теплохолодності та іншими засобами виразності [37].

У ході багатьох досліджень було виявлено, що натюрморт є першим жанром, з яким варто знайомити дітей, через його доступність, оскільки він містить знайомі предмети їхнього повсякденного оточення, тобто є наближеним до життя. Так само вражає дітлахів кольорова палітра, гармонія кольорів та загальний колорит картини, акцентуючи їхню увагу на елементах, засобах виразності живопису. Цей жанр надає можливість школярам з захопленням спостерігати за красою зображених предметів та насолоджуватися ними. Такий підхід забезпечує цікавість та легкість сприйняття натюрморту, емоційний відгук та інтенсивні естетичні переживання, стимулюють і розширюють їх сприйняття та бачення прекрасного, що є важливим на етапі ознайомлення з образотворчим мистецтвом.

Варто зазначити, що у період дитячого розвитку, спостерігається поетапне формування сприйняття мистецтва. Тож дослідниками був встановлений поділ на рівні естетичного сприймання живописного натюрморту дітьми молодшого шкільного віку. Який включає: початковий, характерний для дітей 3-5 років, де вони виражають радість від впізнавання знайомих предметів на картині, середній, що властивий дітям 6-8 років, де вони починають свідомо сприймати елементарні естетичні особливості твору, оцінюючи привабливість кольорів і їх взаємодію, а рідше - форму та композицію, та високий, що притаманний молодшому підлітковому віку, де у дитини з'являється часткове розуміння художнього образу, що дозволяє сприймати та естетично відчувати певний аспект задуму та ідеї художника.

Згідно з науковими дослідженнями, що стосуються особливостей художньо-естетичного розвитку учнів та рівнів сприйняття ними творів

живопису, педагоги встановлюють план, прийоми, підходи й методи для роботи зі школярами, що сприяють розвитку їх художньої перцепції творів живопису [37].

Застосування жанру натюрморту в роботі з дітьми не тільки відповідає стандартам шкільної освіти, але і надає широкі можливості для їх прогресу та формування, а також дозволяє досягти педагогічних цілей, покликаних розвивати та виховувати дітей в гармонії з сучасними освітніми вимогами.

Водночас важлива перевага натюрморту, як зазначають Комаровська О. А. та Лемешева Н. А, полягає в тому, що він може бути легко адаптований до різних рівнів навчання. Від початкового до більш професійного, тобто завдання, які встановлюються вчителем, відповідають рівню знань та навичок учнів, залежно від їх вікових особливостей. І у процесі освоєння поступово стають складнішими, як у плані сприймання, так і в плані практично-творчої діяльності з періодичними повтореннями та закріпленням набутих знань й досвіду [35].

Тобто від цього залежить й вибір більш легких або складних предметів для постановки, що яскраво демонструє принципи дидактики: доступності, дохідливості викладання, від простого до складного, систематичності та послідовності, наочності та диференціації навчального процесу [47]. У зв'язку з викладеним вище можна зробити висновок, що підбір предметів для навчально-творчих постановок натюрморту є важливою складовою процесу, який впливає на результат практичного завдання, розвиток творчого мислення та вмінь учнів. Тож він має бути ретельно обґрунтованим, відповідати навчальним цілям та заохочувати школярів розвивати свої художні навички та креативність. Крім цього всі компоненти повинні підпорядковуватися правилам композиції та гармонії форм, розмірів та кольору. Що стосується різновидів натюрмортів, які ми розглядали раніше, то вибір якогось певного теж залежить від навчальних цілей, рівня складності завдання, віку та можливостей учнів, та інших факторів. Різноманітність

видів натюрмортів дозволяє створити цікавий і різнобарвний навчальний процес.

У процесі занять учні вчать правильному ходу ведення роботи, Панфілова О. пропонує такий: згідно з композицією розміщуємо зображення на площині; враховуючи пропорції, рух, просторове розташування елементів, виконуємо лінійно-конструктивну побудову та визначаємо композиційний центр; враховуємо загальний колірний тон; відтворюємо великі тонові й кольорові відношення; за допомогою живописної прописки імітуємо об'єм, матеріальність предметів, світлотіні, з урахуванням повітряної перспективи; узагальнюємо, визначаємо що є головним, а що другорядним і підпорядковуємо другорядне головному. Ці кроки дозволяють систематично та послідовно підходити до створення натюрморту, враховуючи як композиційні, так і колірні аспекти, а також особливості передачі об'єму і світлотіні [7].

Важливе місце займає крім самого процесу, його поетапний аналіз в ході роботи, спостереження, порівняння складових натюрморту з метою правильної передачі зображення, звернення уваги на дрібниці. При цьому у деяких моментах використовуючи метод візування, учні ще й тренують свій окомір.

При виконанні навчально-творчих вправ учні формують такі вміння як: відтворення форми, імітація об'єму, передача тональності й кольорових співвідношень, деталізація, моделювання середовища навколо предметів, передача плановості й просторової глибини, матеріальності зображуваних елементів, узагальнення, лаконічність, використання різних прийомів та засобів.

Згідно з вище зазначеним, натюрморт є важливою складовою як предмета мистецтва, так і освітнього процесу в цілому. Через свої особливості, спрямовані на розвиток та формування різних сфер знань учнів, що сприяє всебічному розвитку особистості. Та завдяки врахуванню дидактичних принципів: систематичності та послідовності, від простого —

до складного, науковості, доступності, дохідливості викладання, зв'язку навчання з життям, свідомості й активності учнів, наочності та диференціації навчального процесу та інші відповідно до вікових особливостей учнів.

3.3. Розробка вибіркової навчальної дисципліни «Акварельний живопис з допоміжними/ додатковими матеріалами» для учнів профільної школи

Розвиток всебічно розвиненої особистості передбачає якісну освіту, яка складається з дотримання вчителями Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, концепцій Нової української школи, освітніх програм та навчальних планів, які враховують загальні засади педагогіки та методичні рекомендації до їх написання, а також використання сучасних методів та педагогічних підходів, використання інтерактивних та технологічних засобів навчання й підлаштовування під сучасні реалії.

Державні стандарти загальної середньої освіти визначають необхідні досягнення конкретних результатів навчання та розвитку компетентностей здобувачів відповідно до їх рівня [17]. Що стосується профільної школи, яка охоплює 10-12 класи, то вона за цим стандартом передбачає таку мету, як розвиток особистості здобувачів освіти та формування компетентностей, що сприяють покращенню їх рис, таких як самостійність, відповідальність, стійкість, комунікація та взаємодія з соціумом, підприємливість, свідомий вибір свого майбутнього, постійне самовдосконалення, трудова діяльність та самореалізація, громадянська активність, виховання та усвідомлення важливості патріотизму та власної ідентичності, шанобливе ставлення до національних та культурних цінностей через науковий світогляд та принципи сталого розвитку. Слід зазначити, що реалізація цієї мети ґрунтується на ціннісних орієнтирах.

Також учнівство має змогу самостійно обирати профільні курси, що дає можливість їм поглиблено вивчати предмети та спрофілювати свої знання в певній сфері, конкретній галузі, які можуть бути корисні для майбутньої

професійної кар'єри. Тобто Державний стандарт профільної середньої освіти спрямовує освітню систему на індивідуально зорієнтоване навчання, більш глибоке, і стимулююче на розвиток кожного учня відповідно до його інтересів та потреб [18].

Згідно зі стандартами складаються й навчальні програми з Мистецтва для профільного рівня. У їх розробці, враховуючи вимоги Нової української школи, взяли участь О. Гайдамака, М. Гараздовська, О. Гречана, О. Гурин, А. Пірог та О. Просіна. Зміст цієї програми полягає в цілісному художньо-естетичному розвитку особистості здобувача шляхом вивчення мистецтва різних культурних регіонів світу та оволодіння практичними навичками у сфері мистецтва. Що стосується мети, то вона припускає орієнтацію здобувачів на духовні та загальнолюдські цінності, розвиток предметних, міжпредметних та ключових компетентностей у процесі досягнення і застосування засобів різних видів мистецтва, мотивацію та розвиток художніх інтересів, здібностей та схильностей, а також створення умов щодо формування комплексу художньо-творчих умінь для можливості самовираження та професійного самовизначення особистості.

Кожна навчальна програма включає у себе: вимоги до тих, хто має змогу розпочати навчання за нею, структурований список освітніх компонентів та їх послідовне та логічне впорядкування, загальний обсяг навчального навантаження та очікувані результати здобувачів освіти.

На основі програми вже зіставляють план роботи, а по ньому пишуть плани-конспекти уроків, які допомагають у їх проведенні [39].

При створенні планів уроків повинні враховуватися нюанси того метода навчання, який застосовується. Н. Волкова та М. Фіцула розглянули та класифікували їх за особливостями навчально-пізнавальної діяльності учнів: пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний) метод, який передбачає організацію викладачем сприймання та усвідомлення інформації учнями, а вони, в свою чергу, виконують процеси сприймання (рецепції), осмислення та запам'ятовування цієї інформації; репродуктивний,

що включає в себе надання завдань викладачем, в процесі виконання яких учні розвивають вміння застосовувати знання за зразком; метод проблемного виконання, у якому викладачем формулюється проблема, яку розв'язує сам, а учні спостерігають за процесом творчого пошуку (при цьому вони отримують своєрідний еталон творчого мислення); частково-пошуковий (евристичний) полягає в тому, що викладач визначає завдання або питання, і здійснення його поетапного вирішення учнями відбувається під його керівництвом, об'єднуючи при цьому їх репродуктивну та творчу діяльність; та дослідницький метод, передбачає постанову викладачем проблеми перед учнями, яку вони самостійно розв'язують, включно з висунанням ідей, їх перевіркою, використанням необхідних джерел інформації, приладів, матеріалів тощо. Усі ці методи активно використовуються на уроках мистецтва, а їх ефективність відрізняється в залежності від якості залучення учнів у процес навчання [11, с. 58-59].

Слід зазначити, що вибір і використання навчальних методів здійснюється відповідно до віку та рівня творчих здібностей, умінь, знань здобувачів освіти, цілей та завдань уроку, а також враховуючи специфіку діяльності під час заняття.

Відповідно до принципів Нової української школи, одними з ключових завдань є індивідуалізація та розвиток творчих здібностей учнів. У цьому контексті велика увага приділяється профільному навчанню та предметам, які забезпечують глибше вивчення обраних учнями напрямків. Згідно з цим було розроблено навчально-тематичний план та зміст програми до нього, з вибіркової навчальної дисципліни «Акварельний живопис з допоміжними/додатковими матеріалами» для учнів профільної школи, враховуючи усі вищезазначені педагогічні вимоги, методи та концепції, принципи дидактики.

Програма з планом, що відповідають також й темі дослідження, розміщені у Додатках В.

Курс має на меті надати зацікавленим учням можливість розширеного вивчення та поглиблення знань з даної теми, цього матеріалу та його особливостей, включаючи практичне виконання робіт з використанням більш складних тем, технік та додаткових матеріалів, розвинути комунікативні навички через обговорення мистецтва та власного творчого досвіду, заохотити до художньо-творчої діяльності, розширити художній кругозір, розвинути конструктивне мислення, критичний аналіз, індивідуальності учнів, творчі здібності та удосконалити прийоми малювання фарбами.

Структура вибіркової дисципліни складається з теоретичного блоку, що включає вивчення історії акварельного мистецтва, термінології, основ та технік, огляд допоміжних матеріалів; практичного блоку, до якого входять оволодіння основами акварельного живопису, розвиток майстерності в роботі з нею та додатковими матеріалами, за допомогою створення власних творів; підсумкової творчої роботи, яка має на меті перевірку якості здобутих учнями знань та практичних навичок, та відвідування виставкової зали, галереї чи музею.

Система оцінювання припускає забезпечення оцінки за допомоги старанного та якісного виконання творів згідно з правилами, активної участі в обговореннях та дискусіях, виконання самостійної роботи та таких додаткових форм роботи, як реферати, презентації та участь у конкурсах.

Учні наприкінці курсу мають знати які саме матеріали та інструменти використовують для акварельного живопису і для чого саме, технологію роботи з фарбами, різні техніки акварельного живопису та історичні відомості про нього.

Що стосується вмінь, які мають бути по закінченню дисципліни, то це організація свого робочого місця, вибір матеріалів для акварельного живопису згідно з їх характеристиками та задумкою твору, створення акварельних робіт за зразком, малювання власних творчих композицій.

Результатом нашого практичного дослідження є розробка вибіркової навчальної дисципліни «Акварельний живопис з допоміжними/ додатковими

матеріалами» для профільної школи, яка відповідає основним принципам Нової української школи, сприяє творчому розвитку учнів, їх знань та умінь, й формує в них любов до мистецтва.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі кваліфікаційного дослідження було розглянуто ключову реформу Міністерства освіти і науки України - Нову українську школу, концепцію та компоненти, що складають її основу. А також одне з головних завдань реформи, а саме розвиток всебічно-розвиненої особистості, що саме воно передбачає і як досягається. Виявили доцільність використання образотворчого мистецтва в освітньому процесі і його роль у формуванні гармонійної особистості.

З'ясували важливі властивості й переваги натюрморту, які роблять його ідеальним вибором для введення дітей у світ образотворчого мистецтва, а також створення основи для подальшого розвитку учнівських художніх навичок, освоєння та відточення необхідної бази, залежність вибору предметів для постановки від навчальних цілей, рівня складності завдання, віку та можливостей учнів, та інших факторів. Виявили правильний план ведення роботи при малюванні натюрморту, важливе місце поетапного аналізу у його процесі, а також вміння, які формуються завдяки натюрморту й врахування дидактичних принципів у викладанні.

Проаналізували Державні стандарти профільної середньої освіти, мету яку вони передбачають й можливість здобувачів самостійно обирати профільні курси, для поглибленого вивчення предметів, які можуть бути корисні у майбутній професії. Навчальні програми, які складаються саме згідно зі стандартами, їх зміст, мету та структурні компоненти, а також план роботи та плани-конспекти уроків, які є похідними від програм. Врахування нюансів методів навчання, та їх класифікація за особливостями навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Спираючись на все вищеперераховане була розроблена вибіркова навчальна дисципліна «Акварельний живопис з допоміжними/ додатковими матеріалами» для профільної школи, та представлено до неї програму, план, мету, структуру, систему оцінювання, а також знання і вміння, що мають бути в учнів по закінченню дисципліни.

ВИСНОВКИ

Під час роботи над кваліфікаційним дослідженням було опрацьовано велику кількість джерел, а саме мистецтвознавчих, психологічних, педагогічних та професійних. На основі аналізу, узагальнення та систематизації зібраного матеріалу обґрунтовано доцільність та актуальність теми дипломної роботи. Також, було дано визначення основним термінам, пов'язаним із темою дослідження: «мистецтво», «образотворче мистецтво», «живопис», «акварель», «натюрморт», адже вони є основоположними для нашої магістерської роботи. Розкрили та охарактеризували провідні поняття та їх особливості, характеристики, категорії, види, жанри.

Дослідили натюрморт, який є жанром живопису і характеризується створенням композицій з неживих об'єктів та одухотворених, але ізольованих від свого звичайного, природного середовища, його історію, що бере початок ще в мистецтві стародавнього світу та шлях розвитку до становлення як жанру у Нідерландах XVII століття, що принесло йому шалену популярність та поділ на піджанри. Проаналізували подальші видозміни та вплив на розвиток різних стилів й течій у мистецтві, а також сучасні експерименти з урахуванням технічного прогресу.

Також, були виявлені засоби виразності акварельного живопису, що налічують колір, композицію, прозорість, використання води для розмивок та плавних переходів, що дає можливість якнайкраще передати повітряне середовище, просторовість, світлотіньові відношення та використання текстури паперу для відтворення матеріальності об'єктів. Дослідили її історію, склад, метод виготовлення, різні техніки, такі як «вологим-по-вологому» та «вологим-по-сухому», методи: «лесування» та «а-ля прима» («alla prima»), а також матеріали, які потрібні у роботі з аквареллю, а саме папір і його види, пензлі, палітра, стиратор та безліч додаткових матеріалів, які налічують соль, сечовину, чорнила, маскувальну та гранулюючу рідину, жовток і та багато інших.

Розглянули творчість українських майстрів акварелістів, що не стоїть на місці, розвивається і вражає своєю майстерністю, красою, унікальністю та глибиною виразності. Сучасна вітчизняна акварельна школа представлена такими художниками, як Кароліна Бундаш, Вікторія Григор'єва, Борис Довганюк, Андрій Ковалик, Ігор Мосійчук, Галина Отчич, Юлія Фоміна, Василь Шпак, Ігор Юрченко, Саміра Янушкова та багатьма іншими талановитими майстрами.

Розроблено та створено акварельні натюрморти на осінню тематику з українськими мотивами, використовуючи різні акварельні техніки, освітлення та настрої з атмосферою. Описаний процес послідовного виконання практично-творчої роботи відбувався зважаючи на особливості цього матеріалу та закони композиції, серед яких: закон цілісності, закон пропорцій, закон симетрії, закон ритму та закон головного в цілому.

Досліджено вплив мистецтва та натюрморту на формування гармонійної всебічно розвиненої особистості, в умовах Нової української школи.

Було розроблено методику викладання вибіркової навчальної дисципліни «Акварельний живопис з допоміжними/ додатковими матеріалами» для профільної школи, яка знайомить з аквареллю на прикладі натюрморту, відповідає основним принципам Нової української школи, сприяє творчому розвитку учнів, їх знань та умінь, й формує в них любов до мистецтва.

Отримані результати, дозволяють зробити висновок, що поставлена мета, яка полягає у теоретичному обґрунтуванні засобів виразності акварельного живопису та розробці методики викладання натюрморту з використанням цих засобів на уроках образотворчого мистецтва у профільній школі та практичному втіленні художнього задуму в матеріалі досягнута.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акварелі і не тільки або виставка Галини Отчич. URL:<https://photo-lviv.in.ua/akvareli-i-ne-tilky-abo-vystavka-galyny-otchych/> (дата звернення: 10.09.2023)
2. Акварель. URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%8C> (дата звернення: 29.08.2023)
3. Акварельна імпреза від буковинця Андрія Ковалика. URL:<https://bukinfo.com.ua/index.php/kultura/akvarelna-impieza-vid-bukovynca-andriya-kovalyka> (дата звернення: 10.09.2023)
4. Афанасьєв В. А. Акварель. Енциклопедія Сучасної України. / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. URL: <https://esu.com.ua/article-43434> (дата звернення: 20.09.2023)
5. Берлач О. П. Чихурський А. С. Акварель в станковому живописі. Методичні рекомендації для студентів художньо-педагогічних спеціальностей. Луцьк, 2017. 26 с.
6. Велігура Н. М. Проблеми дослідження акварельного живопису в контексті сучасної художньої культури України. *Культура і сучасність*. 2017. № 1. 236 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kis_2017_1_21 (дата звернення: 29.08.2023)
7. Вирішення основних педагогічних завдань в контексті навчання живопису натюрморту URL:<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20422/1/ton.pdf> (дата звернення: 03.10.2023)
8. Виставка акварелей Василя Шпака «Сяйво Квітів». URL:<https://nlu.org.ua/vustavki.php?id=456> (дата звернення: 10.09.2023)
9. Виставка акварелей, присвячена пам'яті Ігоря Мосійчука «Незабутній маестро». URL:<https://lviv-online.com/ua/events/arts/vystavka-akvarelej->

- [prysvyachena-pamyati-igorya-mosijchuka-nezabutnij-maestro/](#) (дата звернення: 10.09.2023)
10. Владич Л. Живопис та його жанри. Серія «Бібліотечка з питань мистецтва». Київ, Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1960. 48 с.
 11. Волкова Н. П. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2012. 616 с.
 12. Всебічний і гармонійний розвиток особистості як мета виховання. URL:<https://alexus.com.ua/vsebichnij-i-garmonijnij-rozvitok-osobistosti-yak-meta-vixovannya/> (дата звернення: 22.09.2023)
 13. Всебічний розвиток особистості. Практична робота №6 «Підготовка до іспиту». URL:<http://surl.li/nrfd> (дата звернення: 22.09.2023)
 14. Глушук С. Техніка станкового живопису: Навч. посіб. Київ - Ужгород, 2006. 112 с.
 15. Голландський натюрморт. URL: <https://struchaieva.art/uk/blog/gollandsk-ij-natyurmort> (дата звернення: 14.08.2023)
 16. Голубець О. М. Натюрморт. Енциклопедія Сучасної України. / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. URL: <https://esu.com.ua/article-70773>(дата звернення: 25.10.2023)
 17. Державні стандарти. URL:<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення: 02.11.2023)
 18. Державний стандарт профільної середньої освіти. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadskeobgovorennya/2023/10/30/НО-projekt.Derzhstandartu.profilnoyi.serednoyi.osvity-30.10.2023.pdf> (дата звернення: 02.11.2023)
 19. Дослідницька робота "акварельні фарби". З чого роблять фарби для малювання? Будь-яка акварель абсолютно натуральний матеріал URL:<https://thestrip.ru/uk/eyebrows/issledovatelskaya-rabota-akvarelnye-kraski-iz-chego-delayut-kraski-dlya/> (дата звернення: 29.08.2023)

20. Доцент кафедри дизайну та основ архітектури Ігор Юрченко: акварельні замальовки найважливішого. URL:<https://lpnu.ua/news/ihor-yurchenko-akvarelni-zamalovky-naivazhlyvishoho> (дата звернення: 10.09.2023)
21. Жулинський М. Г. Енциклопедія історії України: Т. 10: Т-Я / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - Київ: В-во "Наукова думка", 2013. 688 с.: іл.. URL:http://www.history.org.ua/?termin=Shevchenko_Taras (дата звернення: 11.09.2023)
22. Загальна характеристика видів мистецтва. URL:<https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10555/> (дата звернення: 24.07.2023)
23. Зорко А. Є. Натюрморт у класичному живописі та академічній художній освіті. Вісник КНУКіМ. Серія : Мистецтвознавство. 2011. Вип. 25. С. 36-43.
24. Ігнатенко О. В. Живопис натюрморту : навч. посібник. ДПТНЗ «Чернігівське вище професійне училище побутового обслуговування». Чернігів, 2016. 30с.
25. Інтонаци акварелей: історія однієї вінницької художниці. URL:<https://uamodna.com/interview/intonaciyi-akvareley-istoriya-odnieyi-vinnycjkoyi-hudozhnyci/> (дата звернення: 10.09.2023)
26. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т.2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 624 с. (Енциклопедія ерудита) URL:<https://archive.org/details/literaturoznavchat2/page/n4/mode/1up?view=theater>
27. Каднічанський Д. А. Мистецтвознавство. Курс лекцій для студентів спеціальності «Туризм». Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 74 с.
28. Калина – символ України. URL:<https://kultura-poltava.gov.ua/novyny/kalina--simvol-ukraini/> (дата звернення: 05.11.2023)

29. Караульна О. П. Загальна характеристика та особливості застосування техніки акварелі. *Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук*. Київський інститут імені Бориса Грінченка. Запоріжжя, 2019. 294 с.
30. Кондратюк Т. В. Глосарій. URL:<https://vo.uu.edu.ua/mod/glossary/view.php?id=133364&mode=letter&lang=en> (дата звернення: 26.07.2023)
31. Крюкова Г. О., Мостовщикова Д. О. Теоретичні основи композиції в образотворчому мистецтві: *Наукова думка сучасності і майбутнього: XX Всеукраїнська практично-пізнавальна конференція* (м. Дніпро, 3 - 11 травня 2018 р.). Дніпро, 2018 URL:<http://surl.li/nrfer> (дата звернення: 07.11.2023)
32. Левчук Л. Мистецтва види. Філософський енциклопедичний словник / ред.. В. І. Шинкарук та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
33. Лоза Н. А. Використання символів і алегорій у створенні художнього образу композиції натюрморту: «Простір і час». Методичні рекомендації. Одеса, 2017. 73 с.
34. Манохін В. П., Мирончик П. В. Методичні вказівки до проведення практичних занять і самостійної роботи з дисципліни «Рисунок, Живопис, Скульптура». Загальний курс живопису (для студентів 1-3 курсів денної форми навчання напряму 6.060102 «Архітектура»). Харківська національна академія міського господарства, Харків: ХНАМГ, 2012. 58 с.
35. Мистецтво. 5-6 класи (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти. URL: <http://surl.li/joess> (дата звернення: 03.10.2023)
36. Мистецтво. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE> (дата звернення: 24.07.2023)

37. Мистецтво живописного натюрморту як засіб художнього і естетичного виховання дітей дошкільного віку URL: <http://surl.li/nrewf> (дата звернення: 03.10.2023)
38. Мосійчук Ігор. URL:https://volart.com.ua/art/mosiychuk_igor/ (дата звернення: 10.09.2023)
39. Навчальні програми для 10-11 класів. URL:<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 02.11.2023)
40. Натюрморт в художній школі. Види натюрморту Правила складання натюрморту. URL:<https://modernwife.ru/natyurmort-v-hudozhestvennoi-shkole-vidy-natyurmorta-pravila/> (дата звернення: 14.08.2023)
41. Науковий простір студента: пошуки і знахідки (ч. 1). *Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції* (24 березня 2021 року): збірник тез. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. 317 с.
42. Нова Українська Школа URL:<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 21.09.2023)
43. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 21.09.2023)
44. Новак Е. Презентація «Види і мова мистецтва». URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-vidi-i-mova-mistectva-110088.html> (дата звернення: 24.07.2023)
45. Образотворче мистецтво. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%B5_%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE (дата звернення: 26.07.2023)

46. Онацький Є. Мистецтво. Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. Буенос-Айрес, 1961. Т. 4, кн. VIII : Літери Ме — На. 1500 с.
47. Основні дидактичні принципи. URL:<https://studfile.net/preview/5253383/page:22/> (дата звернення: 03.10.2023)
48. Оформлення акварельних картин. URL:<https://skrynya.ua/article/918309> (дата звернення: 29.08.2023)
49. Павлов. В. П. Сучасна українська акварель. Київ: Мистецтво, 1978. 130 с.
50. Розвиток творчої компетентності учнів мистецьких шкіл. Від традицій до інновацій: матер. всеукр. наук.-практ. конференції / за ред. Ю. В. Сліпич. Херсон: друк. «Графіка», 2020. 384 с.
51. Рушник - символ вірності, любові, долі, оберіг оселі. URL:<https://spadok.org.ua/narodni-symvoly/rushnyk-symvol-virnosti-liubovi-y-oberig-oseli> (дата звернення: 05.11.2023)
52. Скарби України. Гарбуз - символ роду! URL:<https://www.facebook.com/123598918223453/photos/a.123599888223356/773138753269463/?type=3> (дата звернення: 05.11.2023)
53. Склярєнко Г. Я. Живопис. Енциклопедія Сучасної України. / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. URL: <https://esu.com.ua/article-19107> (дата звернення: 10.10.2023)
54. Скуратівський В. Л. Мистецтво. Енциклопедія Сучасної України / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL: <https://esu.com.ua/article-64661> (дата звернення: 02.11.2023)
55. Словник української мови. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970—1980. Т. 2. с. 550.
56. Сотська Г., Шмельова Т. Словник мистецьких термінів. Херсон: Видавництво «Стар», 2016. 52 с.

57. Студія мистецтва й дизайну "Колаж".
URL:<https://www.collagestudioukr.com/pro-nas2/> (дата звернення: 10.09.2023)
58. Тімченко Н. Золотий час голландського натюрморту. URL:
<https://naurok.com.ua/zolotiy-chas-gollandskogo-natyurmortu-prezentaciya-239994.html> (дата звернення: 14.08.2023)
59. Третьякова К. Г. Акварель як один із засобів живописності. *Мистецька освіта: традиції, сучасність, перспективи : зб. матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених* / ред. І. М. Власенко (відп. ред.), В. М. Міщанчук, О. І. Шрамко, О. О. Петренко. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2023. 258 с.
60. Український натюрморт. URL:<https://m.day.kyiv.ua/article/kultura/ukrayinskyu-natyurmort> (дата звернення: 25.08.2023)
61. Севрянська Л.В. Формування в учнів емоційно-естетичного ставлення до дійсності, світоглядних орієнтацій, особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва. URL:<https://naurok.com.ua/formuvannya-v-uchniv-emociyno-estetichnogo-stavlennya-do-diysnosti-svitoglyadnih-orientacij-osobistisno-cinnisnogo-stavlennya-do-mistectva-119787.html> (дата звернення: 22.09.2023)
62. Шинін О. С., Вусик Н. В., Жижко Н. О. Світові тенденції акварельного живопису. URL:<https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/8890/1/%D0%A8%D0%B8%D0%BD%D1%96%D0%BD%2C%D0%92%D1%83%D1%81%D0%B8%D0%BA%2C%D0%96%D0%B8%D0%B6%D0%BA%D0%BE.pdf> (дата звернення: 29.08.2023)
63. Шпак В. О. Основи живопису. Акварель. Навчальний посібник. Київ, 2013. 256 с.: іл.
64. Юрченко О. С. Виконання дипломного завдання з живопису на художньо-графічному факультеті. *Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць № 10* / ред. кол. : В. К. Буряк, Г. Б. Штельмах, А.

- В. Козлов та ін. Кривий Ріг, 2005. Вип. 10 : Спец. вип.: Художньо-педагогічна освіта XIX ст.: теорія, методи, технології. 486 с. URL:<https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6626/3/47.pdf> (дата звернення: 07.11.2023)
65. Як вибрати папір для акварелі: щільність акварельного паперу. URL:<https://artsklad.ua/blog/kak-vybrat-bumagu-dlya-akvareli-plotnost-akvarelnoj-bumagi> (дата звернення: 29.08.2023)
66. Якось місяць жив у гробниці: художник із Буковини подорожує світом на велосипеді. URL:https://molbuk.ua/chernovtsy_news/221583-yakos-misyac-zhyv-u-grobnyci-khudozhnyk-iz-bukovyny-podorozhuye-svitom-na-velosypedi.html (дата звернення: 10.09.2023)
67. Янушкова С. В. Натхнення в акварелі. URL:https://www.dnipro.libr.dp.ua/Samira_Yanushkova_natkhennya_v_akvareli (дата звернення: 10.09.2023)
68. IWS globe art network. URL:<https://iwsglobeart.net/about/> (дата звернення: 11.09.2023)
69. Nature morta, Живопис та їжа. Золота доба Іспанії та Нідерландів. URL:<https://obarykada.com/chasopys/nature-morta-zhyvopys-ta-yizha-zolotyj-vik-ispaniyi-ta-niderlandiv/> (дата звернення: 14.08.2023)
70. Yuliia Fomina. URL:https://www.patreon.com/MondeLumineux/about?utm_campaign=creatorshare_creator&fbclid=PAАaYP1PGneTNsmlY85rKxRFuYuAReBG8iV4UdW8d8-xWkcrb2-VVxmwbjiYs (дата звернення: 10.09.2023)

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис. 1. Фреска з Геркулануму

Рис. 2. Фреска з Помпей

Рис. 3. Рибний таріль
Стародавньої ГреціїРис. 4. Кераміка стародавньої
Греції. Таріль з рибами

Рис. 5. Фреска у гробниці цариці Єгипту Нефертарі, дружини Рамсеса II

Рис. 6. Фреска Стародавнього Єгипту

Рис. 7. Бальтазар ван дер Аст
«Квіткова ваза з равликами та ящіркою» 1632-1657 р.

Рис. 8. Ніколас Гіліс
«Накритий стіл» 1611 р.

Рис. 9. Віллем Клас Хеда
«Натюрморт зі срібним глечиком
і пирогом» 1645 р.

Рис. 10. Корнеліс Якобс Делфф
«Алегорія чотирьох стихій»

Рис. 11. Абрахам ван Бейерен
«Натюрморт з рибою в кошику»

Рис. 12. Хармен Стенвейк «Vanitas»
1640 р.

Рис. 13. Самюел ван Хогстратен
«Дошка для листів» 1662 р.

Рис. 14. Абрахам ван Бейерен
«Банкет» 1667 р.

Рис. 15. Віллем ван Алст
«Мисливський натюрморт з
оксамитовим мішком на
мармуровому виступі»
1660 г.–1670 рр.

Рис. 16. Отто Марсеус ван Скрик
«Натюрморт з комахами та амфібіями»
1662 р.

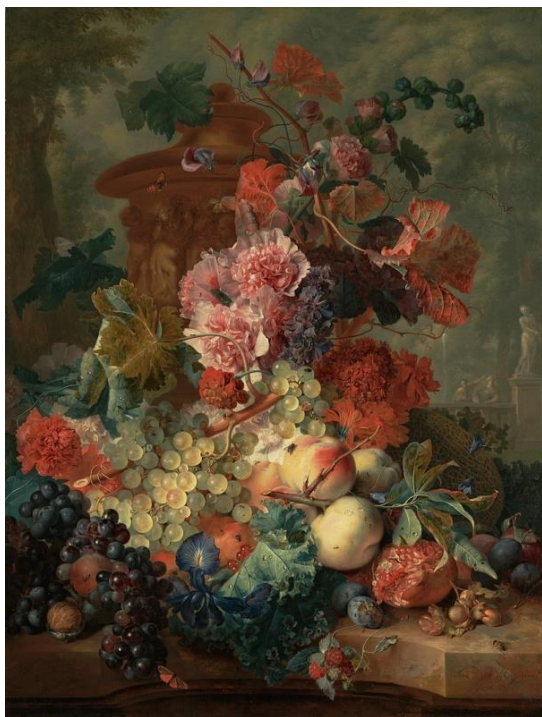

Рис. 17. Ян ван Хейсум
«Квіти» 1722 р.

Рис. 18. Вінсент ван Гог
«Півники в вазі» 1890 р.

Рис. 19. Поль Гоген.
«Соняшники на кріслі» 1901 р.

Рис. 20. Едуард Мане
«Натюрморт» 1883 р.

Рис. 21. Клод Моне «Натюрморт з порцеляною, динею та фруктами»
1872 р.

Рис. 22. Поль Сезанн
«Натюрморт з драпіруванням»
1895 р.

Рис. 23. П'єр-Огюст Ренуар
«Натюрморт з букетом і книгами»
1871 р.

Рис. 24. Пабло Пікассо
«Хліб та блюдо з фруктами на столі»
1909 р.

Рис. 25. Енді Воргол
«Банки з супом Кемпбелл» 1962 р.

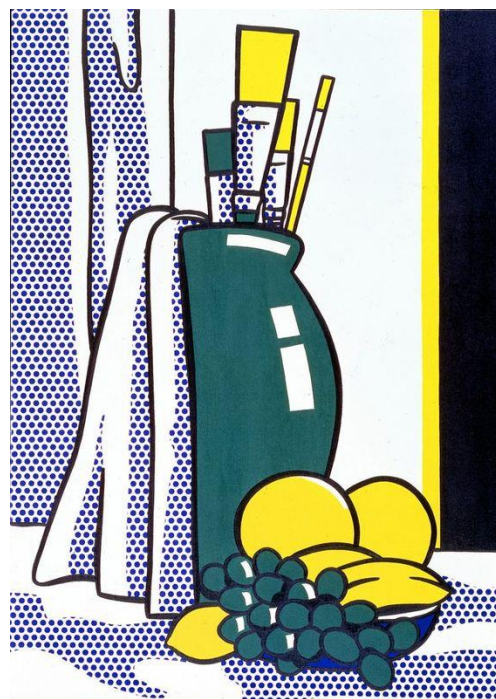

Рис. 26. Рой Ліхтенштейн
«Натюрморт із зеленою вазою»
1972 р.

Рис. 27. Клас Олденбург
«Ложка-міст і вишня» 2008 р.

Рис. 28. Джеймс Розенквіст
«Посуд» 1964 р.

Рис. 29. Мортон Уейн Тібо
«Бостонські креми» 1962 р.

Рис. 30. Ральф Гоінгс
«Пиріг з холодним чаєм» 2019 р.

Рис. 31. Альбрехт Дюрер
«Заєць» 1502 р.

Рис. 32. Андрій Ковалик
«Натхнення квітами» 2019 р.

Рис. 33. Василь Шпак
«Натюрморт з гарбузами» 2015 р.

Рис. 34. Ігор Мосійчук
«Весна»

Рис. 35. Ігор Юрченко
«Спогади про літо» 2021 р.

Рис. 36. Саміра Янушкова
«Гарбузи» 2021 р.

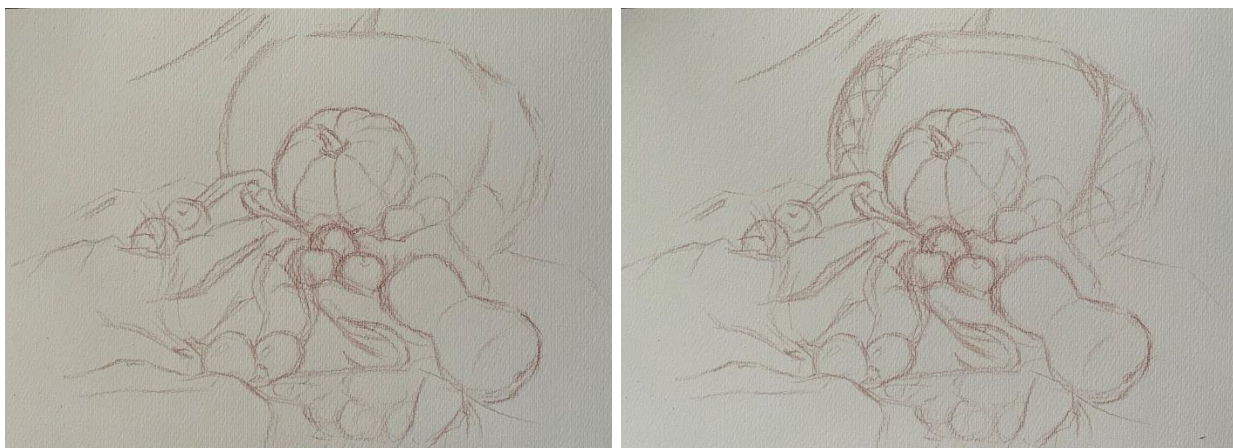
Рис. 37. Кароліна Бундаш «Півонія» 2022 р.

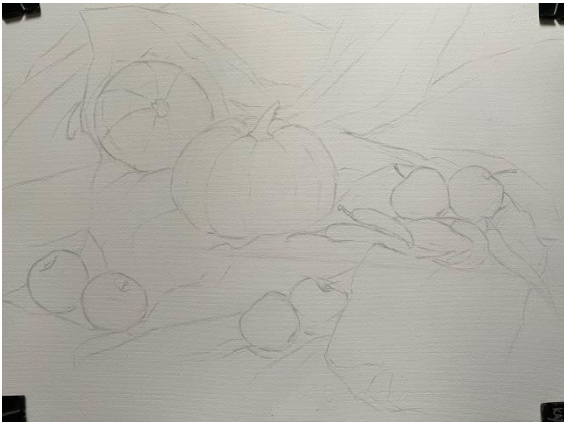

Рис. 38. Галина Отчич «У Львові цвіте бузок» 2023 р.

Рис. 1-3. Розробки начерків

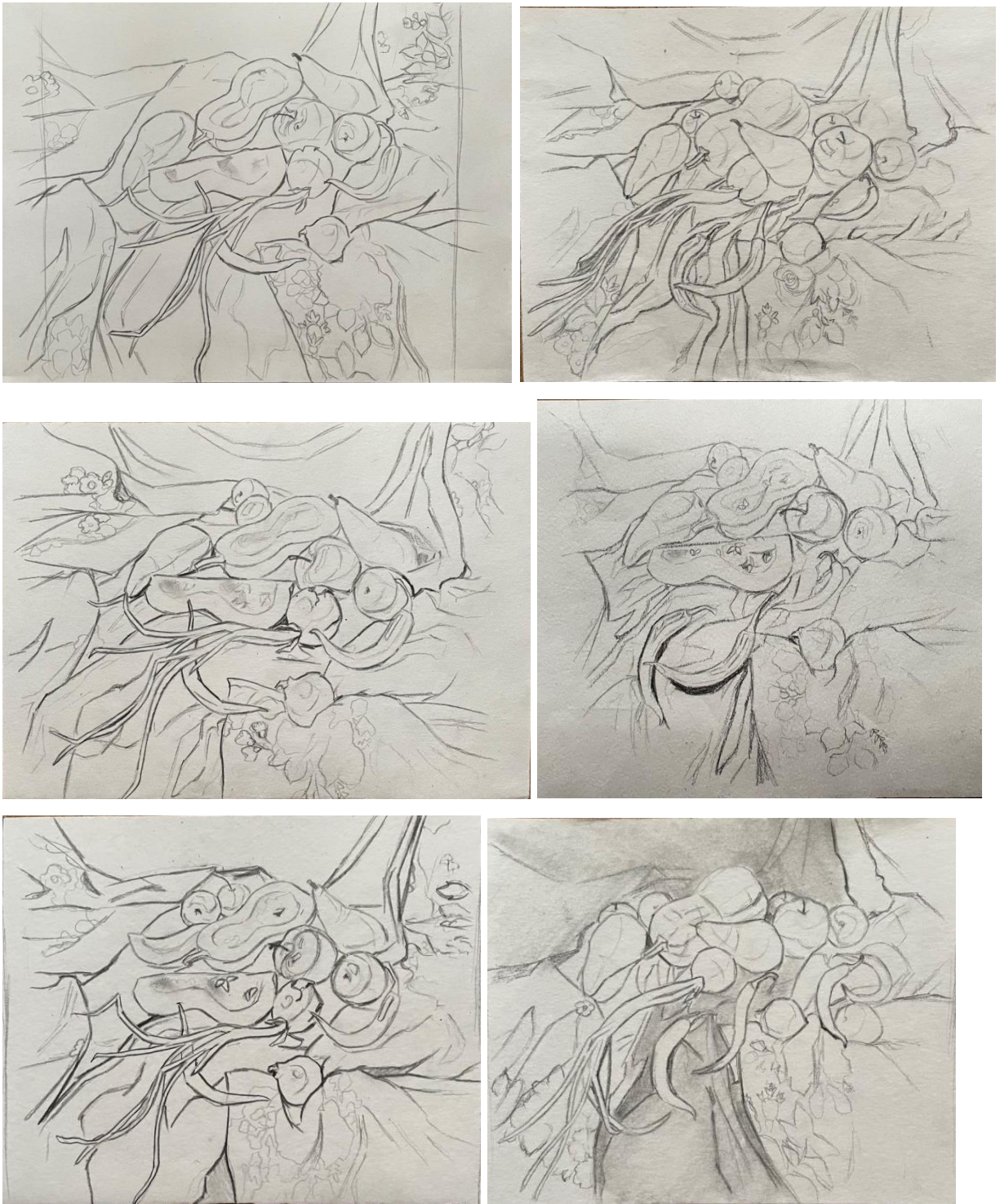
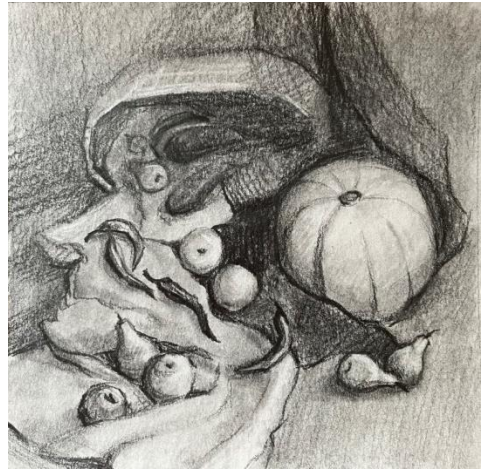

Рис. 4-17. Створення лінійних ескізів

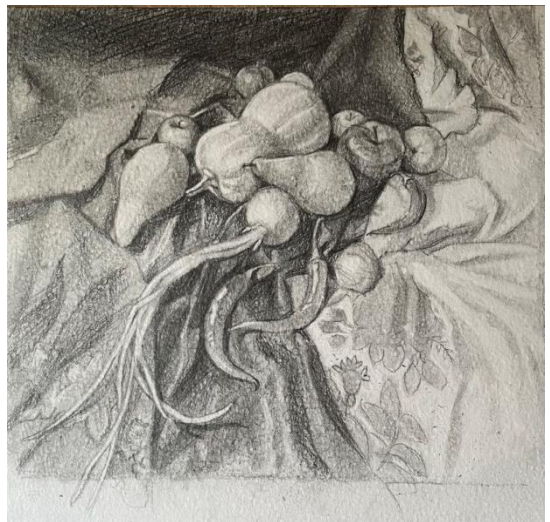
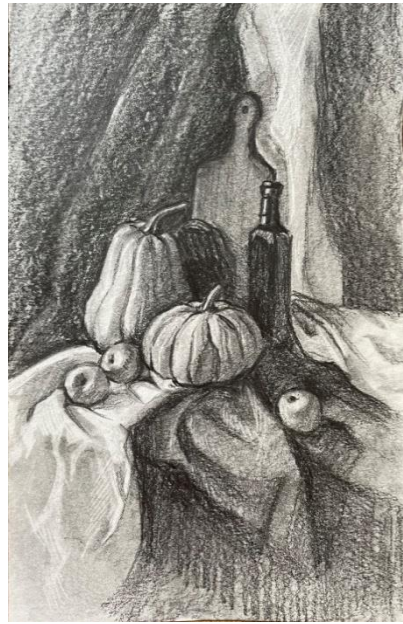
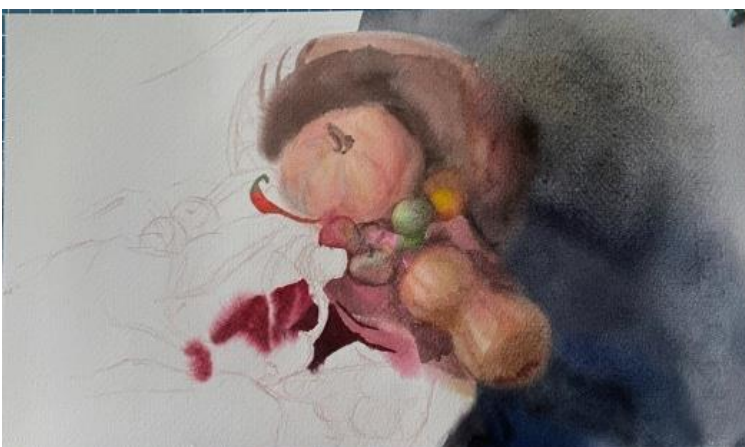
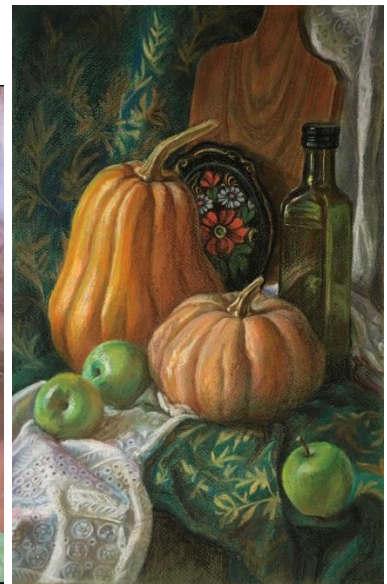
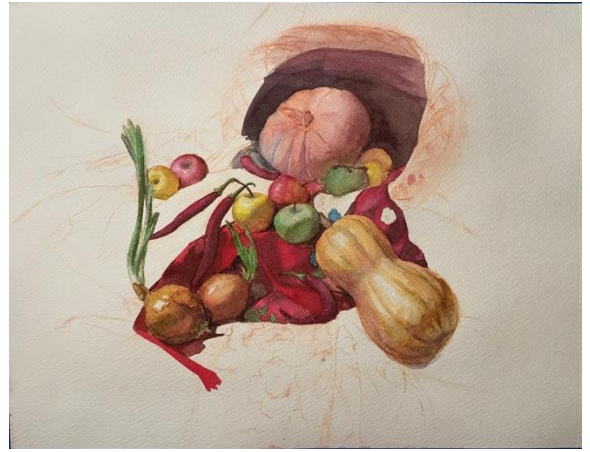

Рис. 18-30. Виконання тонових замальовок

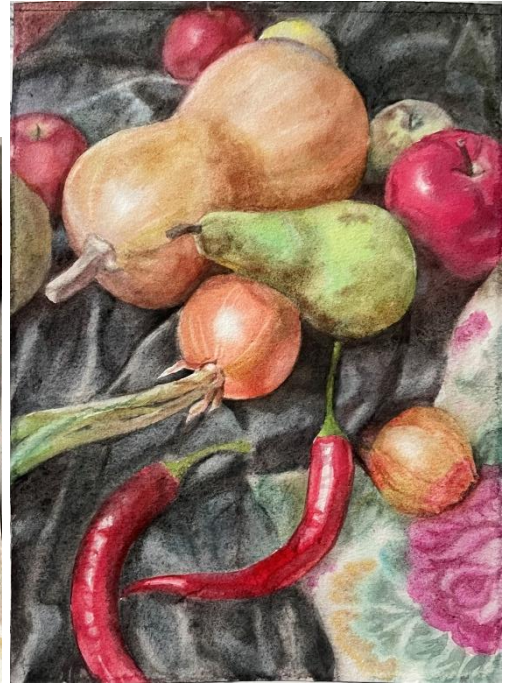

Рис. 31-43. Створення етюдів

Рис. 44-46. Упорядкування натюрмортів для подальшої роботи з ними

Рис. 47-48. Упорядкування натюрмортів для подальшої роботи з ними

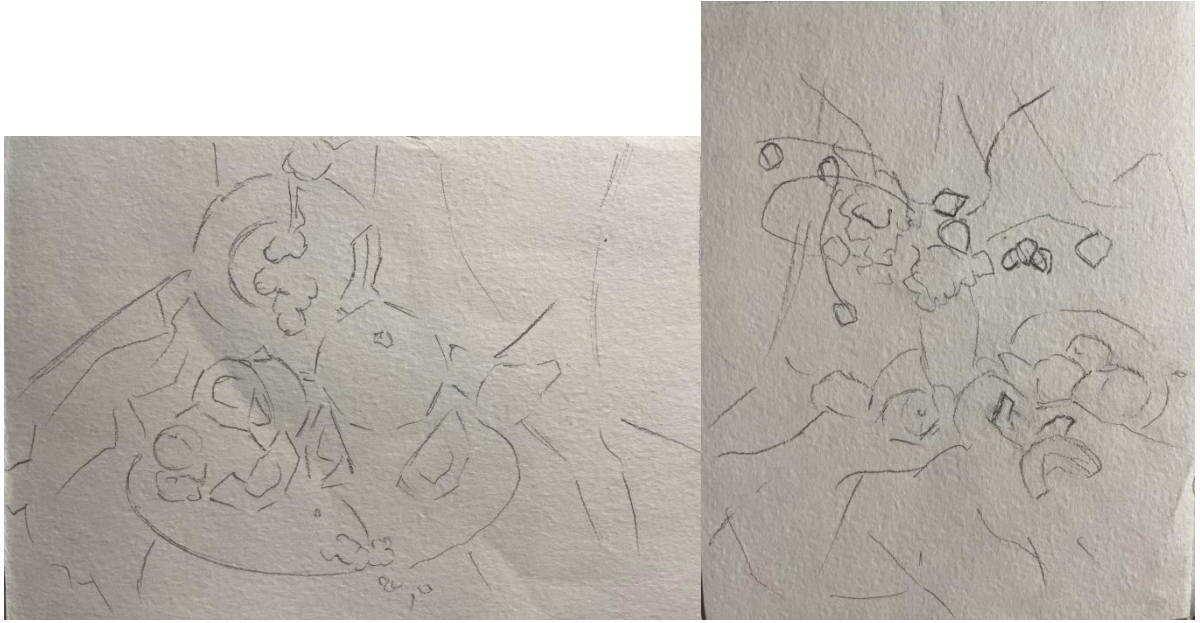

Рис. 49-50 . Розробка форескізів майбутніх творів

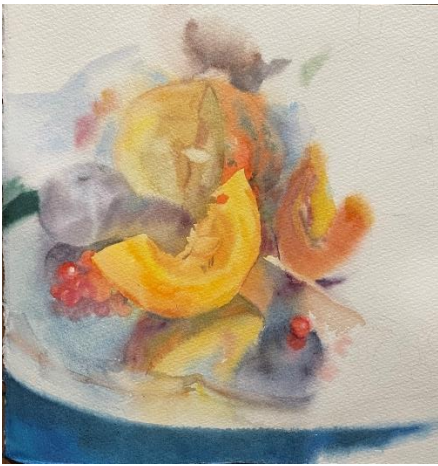
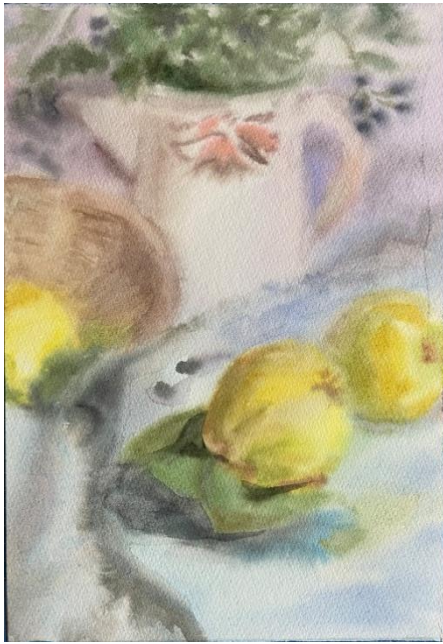

Рис.51-59 Виконання етюдів згідно виставлених натюрмортів задля знаходження колористичного вирішення та практики для подальшої роботи

Рис. 60-63 Розробка картонів

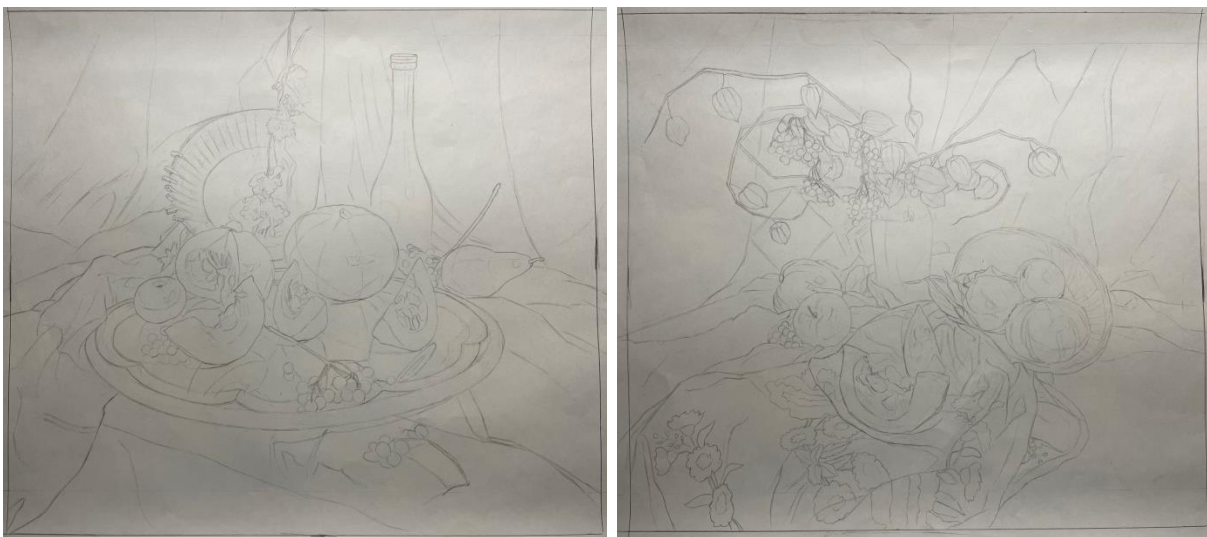

Рис. 64-65 Допрацювання картонів з виправленням помилок

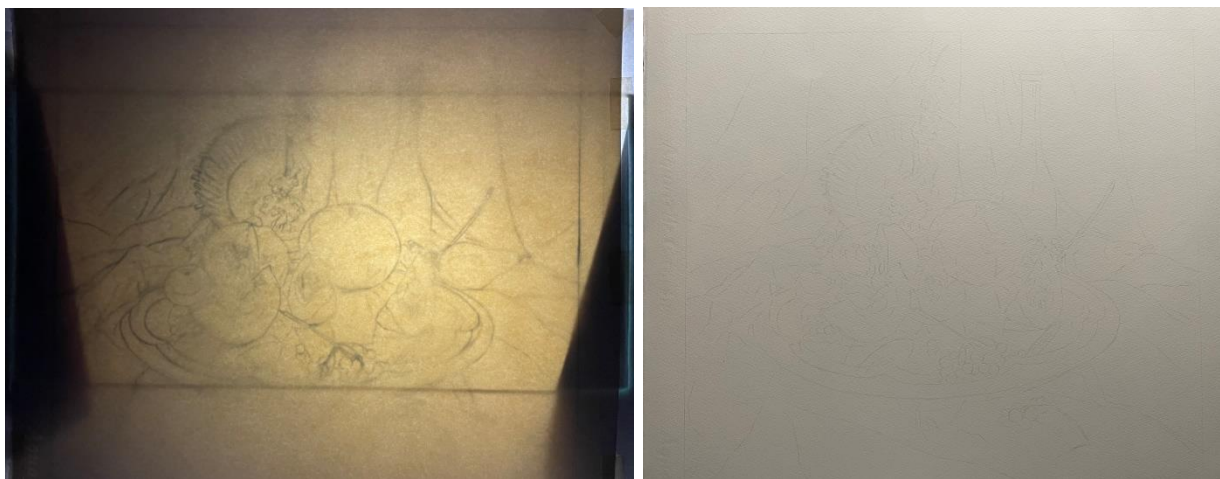

Рис. 66-67 Виконання підготовчого малюнку

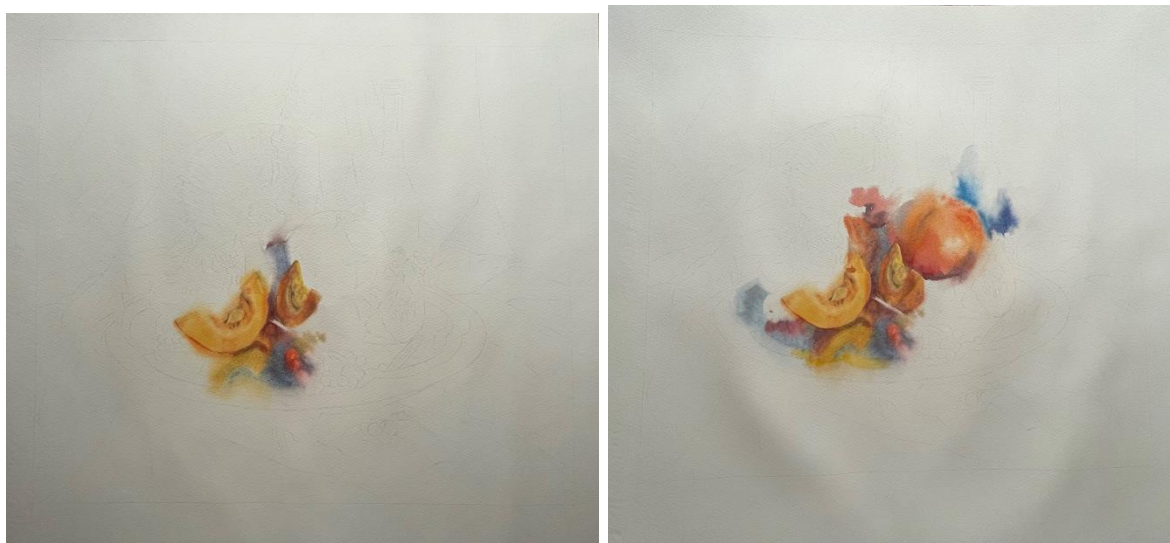

Рис. 68-75 Виконання оригіналів творів

Рис. 76 Готові оформлені роботи

Методична розробка робочої програми вибіркової навчальної дисципліни
«Акварельний живопис з допоміжними/ додатковими матеріалами» для 11 класу
профільної школи

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вибірковий курс «Акварельний живопис з допоміжними/ додатковими матеріалами» має на меті підготовку учнів до вибору технічного профілю, що базується на художньо-творчій діяльності та розвитку умінь і навичок у цій сфері. Програмою передбачено оволодіння учнями одним із складних видів живопису, а саме акварельним, а також різнобарв'ям його технік та прийомів. Обраний вид мистецтва сприяє розвитку пізнавальних процесів таких як увага, уява, пам'ять, покращення логічного мислення, порівнювання предметів, розширення загального сприйняття світу та творчого мислення, прояву індивідуального бачення та рішення. Залучення учнів до художньо-творчої діяльності – акварельний живопис, має бути диференційованим із урахуванням індивідуальних особливостей школярів.

Завдання курсу:

- заохочення школярів до художньо-творчої діяльності;
- розвиток і поглиблення інтересів школярів до акварельного живопису;
- розвиток творчих здібностей учнів;
- розширення художнього кругозору;
- розвиток конструктивного мислення;
- розвиток індивідуальності учнів;
- поглиблення знань про техніки акварельного живопису;
- удосконалення прийомів малювання фарбами.

Учні повинні знати:

- матеріали, інструменти, що використовують для акварельного живопису;
- технологію роботи з аквареллю;
- різні техніки акварельного живопису;
- історичні відомості про живопис;
- санітарно-гігієнічні вимоги, правила безпеки праці й організації робочого місця.

Учні повинні вміти:

- організовувати робоче місце;
- добирати матеріали для акварельного живопису;
- створювати акварельні роботи за зразком;
- малювати власні творчі композиції;
- дотримуватися правил безпеки праці й санітарно-гігієнічних вимог.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Розділ, тема	Кількість годин		
		Практичних	Теоретичних	Всього
1	ОЗНАЙОМЛЕННЯ		1	1
2	ТЕХНІКИ АКВАРЕЛІ У НАВЧАЛЬНОМУ НАТЮРМОРТІ	17	3	20
2.1	Етюди та замальовки овочів, фруктів та предметів побуту	2	1	3
2.2	Натюрморт з геометричними фігурами лесуванням у техніці гризайль	3		3
2.3	Етюди та замальовки у техніках лесування, ала прима по вологому, ала прима по сухому	3	1	4
2.4	Акварельний натюрморт «Повне розмаїття груш» лесуванням	3		3
2.5	Акварельний натюрморт «Фарби минаючої осені» в техніці ала прима по вологому	3		3
2.6	Тематичний акварельний натюрморт «Китайська порцеляна» в техніці ала прима по сухому	3		3
2.7	Підсумковий перегляд		1	1
3	РОБОТА З ДОДАТКОВИМИ МАТЕРІАЛАМИ	34	4	38
3.1	Тематичний акварельний натюрморт «Сонячний ранок» з додаванням чорнил, туші	3	1	4
3.2	Тематичний акварельний натюрморт «Чаювання» з застосуванням воску	3		3
3.3	Тематичний акварельний натюрморт «У променях західного сонця» з подряпуванням	3		3
3.4	Тематичний акварельний натюрморт «Українські	3		3

	мотиви» з використанням вугілля			
3.5	Тематичний акварельний натюрморт «Світло чарівного ліхтаря» з маскувальною рідиною	3		3
3.6	Тематичний акварельний натюрморт «Домашній затишок» з додаванням гліцерину	4		4
3.7	Тематичний акварельний натюрморт «Солодке літо» з застосуванням кольорових олівців	3		3
3.8	Тематичний акварельний натюрморт «Багатий осінній врожай» з використанням клейстеру	3	1	4
3.9	Тематичний акварельний натюрморт «Улюблені квіти» з кракелюром	3	1	4
3.10	Тематичний акварельний натюрморт «Соковиті гранати» з додаванням жовтка	3		3
3.11	Тематичний акварельний натюрморт «Вечеря у Хогвортсі» з використанням солі та сечовини	3		3
3.12	Підсумковий перегляд		1	1
4	ТВОРЧА РОБОТА ЗА ОБРАНОЮ ТЕМОЮ	13	3	16
4.1	Пошук ідеї та змісту твору		1	1
4.2	Розробка ескізів та композиційний пошук	2	1	3
4.3	Пошук кольорового та образного рішення твору	3		3
4.5	Створення картону	2		2
4.6	Виконання оригіналу роботи	6		6
4.7	Підсумковий перегляд з оцінюванням створеної роботи		1	1
5	ПОХІД ДО ВИСТАВКОВОЇ ЗАЛИ, ГАЛЕРЕЇ ЧИ МУЗЕЮ		4	4
	Разом	64	15	79

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

№	К-сть годин	Ілюстративний ряд	Зміст навчального матеріалу	Матеріали
1	1		<p>Урок бесіда. Ознайомлення з акварельним живописом.</p> <p>Розкриття основних понять: живопис та його жанри. Акварельні техніки та художні матеріали. Розгляд творів, репродукцій картин художників. Робота митця над картиною. Як і якими засобами він виділяє головне (композиційний центр). Єдність зображувально-виразних засобів та змісту в художньому творі.</p>	Презентація, ілюстративні приклади.
2.1	3		<p>Етюди та замальовки овочів, фруктів та предметів побуту.</p> <p>Теоретична частина (1 год.): правила побудови предметів, закони композиції в натюрморті. Практична частина (2 год.): виконання швидких етюдів на невеликому форматі, знайомство з аквареллю як живописним матеріалом.</p>	Акварельний папір, акварель, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.
2.2	3		<p>Натюрморт з геометричними фігурами лесуванням у техніці гризайль.</p> <p>Знайомство з особливостями техніки лесування та основними характеристиками гризайльового натюрморту. Малювання з натури, знайомство з методом візування та побудовою малюнку. Передавання форми,</p>	Акварельний папір, акварель, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.

			пропорцій, розміщення об'єктів при створенні простого натюрморту з геометричними фігурами з натури методом лесування, гризайль.	
2.3	4		Етюди та замальовки у техніках лесування, ала прима по вологому, ала прима по сухому. Теоретична частина (1 год.): ознайомлення з техніками Alla prima по вологому, Alla prima по сухому. Практична частина (3 год.): виконання невеликих етюдів предметів побуту, овочів та фруктів у техніках лесування, Alla prima по вологому, Alla prima по сухому.	Акварельний папір, акварель, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.
2.4	3		Акварельний натюрморт «Повне розмаїття груш» лесуванням. Виконання простого натюрморту «Повне розмаїття груш» з натури в тришаровій лесувальній техніці з послідовною пропискою світла, півтону та тіні (власної та падаючої).	Акварельний папір, акварель, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.
2.5	3		Акварельний натюрморт «Фарби минаючої осені» в техніці ала прима по вологому. Виконання роботи «Фарби минаючої осені» з послідовним зволоженням та опрацюванням предметів натюрморту у техніці alla prima.	Акварельний папір, акварель, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.

2.6	3		<p>Тематичний акварельний натюрморт «Китайська порцеляна» в техніці ала прима по сухому. Виконання натюрморту на тему «Китайська порцеляна» в техніці Alla prima по сухому з послідовним прописуванням предметів в один барвистий шар без попереднього зволоження.</p>	<p>Акварельний папір, акварель, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.</p>
2.7	1		<p>Підсумковий перегляд.</p>	
3.1	4		<p>Тематичний акварельний натюрморт «Сонячний ранок» з додаванням чорнил, туші. Теоретична частина (1 год.): ознайомлення з особливостями роботи з тушшю та чорнилами та прийомами їх використання. Практична частина (3 год.): набуття навичок поєднання акварелі та малюнка тушшю, як при попередньому нанесенні малюнка, так і при малюнку поверх нанесеного барвистого шару, як по сухому, так і по вологому паперу. Вивчення можливостей нанесення малюнка різними матеріалами, такими як перо, пензлик, палички, у створенні роботи на тему «Сонячний ранок».</p>	<p>Акварельний папір, акварель, туш, чорнила, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.</p>

3.2	3		<p>Тематичний акварельний натюрморт «Чаювання» з застосуванням воску. Вивчення можливостей резервування самих світлих ділянок предметів через створення роботи за допомогою акварелі та воску на тему «Чаювання».</p>	<p>Акварельний папір, акварель, пензлі, восковий олівець, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.</p>
3.3	3		<p>Тематичний акварельний натюрморт «У променях західного сонця» з подряпуванням. Виконання роботи на тему «У променях західного сонця» з використанням подряпин канцелярським ножом чи ножом для витинанки поверх не повністю висохлого та сухого барвистого шару, а також ще не пофарбованих ділянок роботи.</p>	<p>Акварельний папір, акварель, канцелярський ніж, ніж для витинанки, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.</p>
3.4	3		<p>Тематичний акварельний натюрморт «Українські мотиви» з використанням вугілля. Створення малюнку на тему «Українські мотиви» в змішаній техніці аквареллю та вугіллям поверх повністю висохлого барвистого шару.</p>	<p>Акварельний папір, акварель, вугілля, вугільний олівець, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.</p>

3.5	3		<p>Тематичний акварельний натюрморт «Світло чарівного ліхтаря» з маскувальною рідиною. Поєднання у роботі з аквареллю маскувальної рідини для резервування самих світлих ділянок предметів при створенні натюрморту за темою «Світло чарівного ліхтаря».</p>	<p>Акварельний папір, акварель, маскувальна рідина, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.</p>
3.6	4		<p>Тематичний акварельний натюрморт «Домашній затишок» з додаванням гліцерину. Виконання роботи на тему «Домашній затишок» з використанням гліцерину для більш яскравого кольору акварелі та через те, що він утримує вологу, більш довгого висихання заливок, що дає змогу робити різні цікаві ефекти.</p>	<p>Акварельний папір, акварель, гліцерин, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.</p>
3.7	3		<p>Тематичний акварельний натюрморт «Солодке літо» з застосуванням кольорових олівців. Створення малюнку «Солодке літо» в змішаній техніці з застосуванням акварелі та кольорових олівців.</p>	<p>Акварельний папір, акварель, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, кольорові олівці, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.</p>
3.8	3		<p>Тематичний акварельний натюрморт «Багатий осінній врожай» з використанням клейстеру. Теоретична частина (1 год.): ознайомлення з особливістю виготовлення клейстеру та його поєднання у роботі з аквареллю. Практична частина(3 год.): створення натюрморту на тему</p>	<p>Акварельний папір, акварель, клейстер, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.</p>

			«Багатий осінній врожай» з використанням клейстеру для створення різноманітних фактур.	
3.9	3		Тематичний акварельний натюрморт «Улюблені квіти» з кракелюром. Теоретична частина (1 год.): ознайомлення з тонкощами роботи з кракелюром та процесом його виготовлення та нанесення. Практична частина(3 год.): створення тематичного натюрморту на тему «Улюблені квіти» з аквареллю та кракелюром.	Акварельний папір з ефектом кракелюру, акварель, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.
3.10	3		Тематичний акварельний натюрморт «Соковиті гранати» з додаванням жовтка. Застосування жовтка для створення блискучого, глянцевого ефекту при створенні роботи аквареллю на тему «Соковиті гранати».	Акварельний папір, акварель, жовток, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.
3.11	3		Тематичний акварельний натюрморт «Вечеря у Хогвортсі» з використанням солі та сечовини. Особливості роботи з сіллю та сечовиною, створення за їх допомогою різних ефектів та візерунків на не до кінця просохлому шарі акварельної заливки у натюрморті на тему «Вечеря у Хогвортсі».	Акварельний папір, акварель, сіль, сечовина, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка. Ілюстративні приклади.
3.12	1		Підсумковий перегляд	

4	16		<p>Творча робота за обраною темою Пошук ідеї та змісту твору (1 год.)</p> <p>Розробка ескізів та композиційний пошук (3 год.)</p> <p>Пошук кольорового та образного рішення твору (3 год.)</p> <p>Створення картону (2 год.)</p> <p>Виконання оригіналу роботи (6 год.)</p> <p>Підсумковий перегляд з оцінюванням створеної роботи (1 год.)</p>	<p>Акварельний папір, акварель, пензлі, палітра, баночка для води, серветка, простий олівець та гумка, клячка, додатковий матеріал на вибір. Ілюстративні приклади.</p>
5	4		<p>Похід до виставкової зали, галереї чи музею</p>	